

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 11 и 12 — НОВЕМБАР—ДЕЦЕМБАР — ГОДИНА III (1922)

УРЕДНИК,

МИЛЕВА Б. МИЛОЈЕВИЋА

С А Д Р Ж А Ј:

- 305 **О проблему људског плођења** — — — д-р Јулка Хлапец-
Ђорђевић
- 309 **Жена у данашњој Немачкој** — — — Вера Јовановић
- 316 **Борба против неморала** (превод Делфе
Ив. Иванића) — — — — — Е. Фатио-Навиљ
- 325 **Iz zgodovine ženskega gibanja** — — — Alojzija Štebi
- 332 **Дечја повеља** — — — — — — — Вера Јовановић
- 335 **Соња Коваљевска** (Десанке Цветковић) — Ана Шарлота Лефлер
- 345 **Књижевни преглед**
Нова Жена од Александре Колонтај — Десанка Цветковић
- 349 **Белешке: Прилози.** — Ур. Ж. Покрега
(Милица-Симка Лазић). — Женска По-
дружина у Горњем Милановцу (Зора Ј.
Станковић). — Аналфabetски течајеви (З.
С.) — Биро за намештање женских (З. С.)
— Војна обавеза за жене у Турској (З.
С.) — Конгрес Жена Комуниста у Не-
мачкој (Милица Костић). — Говор Пред-
седника Министарства у Енглеској (З.
Ст.) — Мусолини и Женско Право Гласа
(А. М. Леко).
- 298 **Листак:**
Жена — — — — — — — — — Јованка Хрваћанин
Непричана прича — — — — — — — — — Милица Костић
Последња песма — — — — — — — — — Дар. Ђосићка
Сећање — — — — — — — — — Десанка Максимовић
„Једна за многе“ од Вере — — — — — — — — — Нада Јовановић
Алфе мојих душа (Бождар Ковачевић) — — — — — — — — — Милица Костић
- 368 **Књижевне белешке:**
Ромен Ролан: Живот Бетовенов. — Д. Ј.
Филиповић: Србљак — песме. — Жан
Ришпен: Приче са другог света — роман
(М. Костић).

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА „БУДУЊНОСТ“ — ДВОРСКА УЛИЦА 17
1922

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВ. 11 и 12 — НОВЕМБАР—ДЕЦЕМБАР — ГОД. III (1922).

О проблему људског плођења

Недавно учинила је г-ђа Лаудова, социјалистички посланик у чехословачком парламенту поново предлог, да се укине закон о казни вештачког одстрањивања плода за првих три месеца. Упорност с којом извесни напредни кругови у чехословачкој, Немачкој, Русији и т. д. следе мишљење ове жене и велики отпор с друге стране узбуђеног опћинства, налажу нам да се и ми тим тугаљивим проблемом поближе забавимо. Тим пре јер је он уско скопчан с једним другим, не мање деликатним и важним питањем, с проституцијом, које се скоро увек претреса само са социолошког и економског а не с *физиолошког* гледишта, те није чудо да не доноси успешнији резултат.

Необориви факт је, да је жеља за ограничењем множења, стара као човечанство само. Примитивни, дивљачки народи од вајкада убијају одмах после рођења сувишан број (обично женске) деце. Код Грка и Римљана је вештачки абортус био дозвољен. — У средњем веку ни закон хришћанске цркве ни казна смрћу или разним мучеништвом нису могли препречити навику вештачког одстрањивања плода. При чем се несме забравити, да је та операција у пређашњем добу услед назадности медицинске знаности доводила живот дотичне жене у опасност, и да су честе епидемије ео ipse врло децимирале становништво. Дакле дисхармонија међу нагоном за сексуално опћење и вољом за плођење је ту и расте упоредо са *културом* човечанства. Статистички је доказано да се некултурни народи много више плоде него културни и да је високи наталитет увек праћен високим морталитетом (Индија, Кина — — с једне, Француска, Скандинавија — — с друге стране). Исти примери нас уче, да благостање, па и политичко-војничка моћ, не зависе од бројне јачине дотичног народа. У светском рату

су баш земље са најинтензивнијим плођењем: као Русија и Немачка претрпиле ужасан пораз. У борби народа и појединих индивидуа не одлучује физичка него интелектуална моћ. И најслабији Енглеz боље уме да се бори против дивљих животиња него најјачи Африканац.

Ми смо се већ врло удаљили од некритичног обожавања природе једног Русоа и знамо — ми женске нарочито — и да нам то и није тако убедљиво разложио велики биолог Мечников, да благодона, добра, раскошна мати природна уме бити врло неправедна, зла и перфидна. Зар је култура нешто друго, него *рационализирање, савлађивање* природних сила? Знаменити социолози и научници као Маркизе, Хегар, Брентано, Олденбург — шта више већ и стари енциклопедисте Дидеро и Волтер, изјавили су да између жеље и потребе човечанства за плођењем лежи ужасна дисхармонија и да се ту мора наћи лека. Врло добро каже познати лекар др. Аугуст Форел: „Представници мушког морала осећају врло добро, да правилно упознавање и регулисање плођења представља важну танку или чак језгро целог еугенетичко-социалног преображаја.“

У моменту, кад ће човечанство имати могућност да задовољи сексуални нагон а при томе да регулише плођење, — сваки по својој жељи и потреби — проституција ће изгубити тло и опадаће јер се неће употребљавати. Јер *mutatis mutandis*, од искона, проституција није ништа друго него вентил за задовољење импулсивног сексуалног нагона мушкарца с елиминацијом плођења! Подвод, економска несамосталност жене, законодавно фаворизирање мушкарца и т. д. су тек секундарни моменти. У тежњи да препрече стварање ванбрачне деце и бостарда, одобравали су ту неморалну институцију иначе тако морални и праведни људи као Солон, Демостен свети Аугустин и други па и многе жене. — Уосталом, уопште је врло неправедно мислити, да је сав мушки спол „за“ а сав женски „против“ проституције. Бој против тога срамног дегенеријућег зла водио би се много успешније, да се са стране женскиња, проблем проституције *не скопча обично са захтевом сексуалне уздржљивости пре и изван брака*, јер их тако далеко ниједан искрени мушкарац неће следовати. — Издржљивост, морал, одгој су зацело врло важни моменти и надајмо се да ће се помоћу њих и полагано сексуална хипертрофија мушкарца угу-

шити и свести на нормалан ниво. Али не варајмо сами себе! Јаз међу нагоном за сексуално опћење и потребом плођења остаће још увек огроман. Просто, јер је културни човек физички много пре готов него психички! Не задржавају само лакомисленост, раскалашност или неповољне социално-економске прилике двадесетогодишњег младића од брака, него често пута баш савесност, сазнање своје незрелости, неспособности за предузимање тако тешке дужности као што је родитељство. А врло је ризикантно изискивати од њега да се одрекне сексуалне љубави, јер ће тим сигурније dospети у наручја проститутки. — Њему се мора дати могућност да следује своме осећају и нагону, а да изабраницу свога срца не оптерећује материнством и отежава јој борбу за живот и економску слободу. Ми видимо да су у земљама, где је проституција укинута, као Шведска и Норвешка, хигијенска средства против зачећа неизмерно распрострањена и да је тамо ипак број ванбрачне деце врло велик, при чем истина, ваља напоменути да ванбрачна деца имају скоро иста права као и брачна т. ј. да се морална, социална и економска одговорност за њих преноси и на оца а не као код нас само на мајку! Тек онда кад данашње глупо примитивно плођење буде замењено рационалним, индивидуалној потреби прилагођеним плођењем, тада ће проституција у њеној ужасној данашњој форми изчезнути или свести се на минимум. Регулисање плођења је нужно за сам брак. С правом назива Аугуст Форел отпор родитеља према сувишном породу „моралном одбраном у невољи“, „рафинираним родитељским осећањем“. Сврха човечанства мора бити *квалитативно* никако пак квантитативно јако потомство. Докле год уосталом, безброј деце и младежи пропада од заразних болести, неморалног живота, зиме и глади, значи да се још увек превише деце рађа, више него ли у дотичном народу има љубави, социалне свести и техничке могућности за њихову опскрбу.

Неограничено, несавлађивано плођење чини женску робом мушкараца, неспособном за успешни интелектуални рад, те препреком напретка човечанства уопште. Велика је заблуда мислити да је мушкарац првобитни и једини узрок женске зависности. Тако исто неодговара истини, да жена данашњих дана живи материнством. Напротив она стоји сасвим у служби сексуалности, те несвесно али непрестано дражи сексуални

нагон мушкарчев. Како се може извести социално-економско ослобођење жена док влада међу споловима та лажљивост и перфидност, и док жени не преостаје друго него или одрећи се сексуалне љубави или предати се власти судбине, препустити се тиранији генеративних функција свога пола. Не *рађање као шаково* него његова *несавршеност* руши жену у борби за опстанак. Ако игде, важи овде она позната латинска пословица „*omne suo tempore*“. А мучити здравог младог човека, жену или мужа, просечног карактера и просечног васпитања, са заповешћу сексуалне апстиненције било би без вредности, и против природе.

Појмљиво је, да су први гласови за регулисањем плођења дошли од мушкараца. Жена навикнута робовању, отупела, схватајући да јој је главни задатак „свиђати се мушкарцу“, није дуго разумела и признала у чему лежи трагичност њеног „усуда“. Али и сада се на женским конгресима, у женским часописима и т. д. реферише о свима могућим темама, само не о томе што сеже у срж сваке жене од најпаветније до најглупље, од најотменије до најпростије. О томе се шапуће и уздише у собама гинеколога, бабица и врачаца. Жена, која није пуна чежње за породом, за материнском срећом, већ је обична машинерија за рађање, може се допадати само жени са неким интелектуалним дефектом. Ужасна назадност човечанства у погледу плођења, наши изопачени нездрави морални назори и обичаји су криви, да баш цвет женства, интелектуалне раденице: уметнице, учитељице и т. д. живе аскетски, дочим површне лутке од жена обављају плођење човечанства, што се с еугенетског становишта мора врло жалити.

Ипак предлог г-ђе Лаудове и њених приврженика морамо примити с великом резервом, јер наш идеал с погледом на регулисање плођења мора бити: *препречиши зачеће а не одстра-ниши плод*. Не падајмо у лажан стид — у хипокризам! Рационализирање људског плођења је *conditio sine qua non* сваког успешног развитака феминистичког покрета.

др. Јулка Хлапец-Ђорђевић

Жена у данашњој Немачкој

Предмет данашње конференције биће немачка жена као јавни радник, жена која ужива сва права и све дужности грађанина, једном речју, новажена — жена пуноправни грађанин.

Да би што боље разумели ту жену у њеном раду, потребно је да бацимо један кратак поглед у прошлост.

Немачка је од 18 века апсолутна монархија, у којој сва власт почива у рукама кнежева. Од Фридриха Великог па све до револуције 1918 године, немачки кнежеви, доцнији краљеви и цареви, васпитали су свој народ у духу правог окрутног милитаризма. Фридрих Велики говорио је свако јутро својој драгој деци, како је он звао своје војнике, да имају само три дужности: екзерцир, екзерцир и екзерцир. Али тај владар не заборавља ни другу половину свога народа — жене. И како је њих мање волео њима је одредио четири дужности (познате четири дужности на К: *Kinder, Kleider, Küche, Kirche*): црква, деца, одело и кухиња. Покоравајући се вољи својих владара живео је и васпитао се у томе духу немачки народ.

У 19 веку, благодарећи утицају Француске револуције, Немачка постаје уставном монархијом. Тада, краљеви дају права својим поданицима да учествују на стварању закона, на одређивању порезе, али задржавају сва суверена права. Немачком монархијом поред цара управљала је влада која није произлазила из парламента, него је била потпуно зависна од цара. У тој зависности вишег чиновништа од владара, и грађанства од власти, тешко се могло слободно развијати.

Немачки грађанин имао је права да, после 25 године, бира своје представнике за скупштину; а ти посланици да учествују у стварању закона и одређивању порезне стопе. Али спољна политика, или избор њеног вође, потпуно су у рукама владара. Цар је решавао о судбини Немачке: да ли ће она водити рат, с ким и кад ће га водити. У тим питањима парламенат је имао слабог утицаја. На тако ограниченом политичком пољу рада многи нису хтели ни учествовати. На тај начин се објашњава политичка неактивност у Немачкој.

Кругови који нису одобравали такав систем владавине, пре рата су били и сувише немоћни да утичу на његову промену. А маса народа одгајена у духу милитаризма и следе послушности власти, задовољавала се и с тим скученим правом.

Па када су у Немачкој и сами људи били врло мало активни у политици, шта да кажемо за жене које су још удаљеније од јавног живота?

Жене које су биле упућене само на кућу, полако проширују свој делокруг рада. Хоће и оне да учествују у јавном животу. И тако оне стварају женска добротворна друштва.

Но доцније, када индустрија почиње да угушује домаћу производњу, жена бива присиљена да остави кућу и да по фабрикама, радионицама, канцеларијама тражи зараде. У том раду она наилази на велике тешкоће, на јаку конкуренцију мушкараца, тако да је присиљена да даје свој рад у бесцење. С тога се осетила потреба за удруживањем. Удружене оне постају јаче те се лакше могу одупрети експлоатисању, и тако постају разна женска професионална друштва.

Временом се та друштва сједињују у разна удружења, док се 1894 год. није основао Савез Немачких Женских Удружења. Савез постаје јака женска организација. Данас у Савезу има 57 разних удружења, а та удружења имају 4191 друштво. Укупан број чланова Савеза износи 883.217.

Из овога се види да Савез не сачињавају само једномишљеници. У њему има поред чисто верских организација, као што су: католичка, протестанска, и јеврејска организација, и других добротворних, професионалних, социјалних, па чак и политичких женских организација.

Циљ Савеза Немачких Женских Удружења је да уједини све женске организације које усвоје програм рада Савеза. Савез нема ни политичко-партијски ни професионални карактер.

Програм: Савез Немачких Женских Удружења сједињује све немачке жене свих партија и свих погледа на свет и живот, да би на тај начин дао израза националном јединству, и свима заједничким идејама о културном задатку жене.

Програм се састоји из три главне тачке: породица, рад, држава и општина.

1. Породица. Сматрајући породицу као највиши облик људске заједнице, и као најважнији центар за неговање свих снага унутрашњег живота, препоручује се да се у њој одржава чистота и верност. А да би се то постигло тражи се:

а) у породици равноправност између мужа и жене, оца и мајке;

2) у друштву да се одстрани двоструки морал према ванбрачној мајци, да ванбрачна деца имају иста права на заштиту, на васпитање и на све социјалне услове развићања као и деца рођена у браку;

3) у социјално-политичком погледу, тражи се: заштита и помагање породице осигуравајући мајку и дете, помоћу добре станбене политике, старањем за исхрану и за хигијенским условима, борбом против алкохолизма, усавршавањем васпитања и неговањем широке културе.

II. Рад. Жени се мора створити такав положај у коме она може своје способности самостално да развија, а с обзиром на своју телесну конструкцију да бира себи позив у животу. Конкуренцију између мушкарца и жене мора регулисати умесна модела рада, тако да ће се и жена и мушкарац примати посла по својој природи. Зато се траже: исти услови васпитања и школовања и за мушку и за женску децу; неговање и усавршавање у свима позивима, подразумевајући у томе специфично женске позиве; даље тражи се потпуна слобода за жене у избору и напредовању макога позива; исте награде за исти рад; јачање класних стручних организација, потпуно учешће жена на професионалним скупштинама; и најзад, признање продуктивног рада домаћиног у кући.

III. Држава и општина. Добивши сва права као и људи, жене имају нове задатке на којима морају радити, а то су: рад на неговању човечности насупротив безобзирном нагомилавању богатства; рад на одржању немачког јединства, на стварању унутрашњег мира, на отклањању социјалних, професионалних и политичких несугласица; и рад на заштити интереса жене и деце.

Да би се горњи програм могао извршити, Савез тражи: да што више школованих жена уђе у законодавна и управна тела; да се омогући женама улаз у владу дајући им оделења са социјално-културно-политичким задацима; најзад, да се у школе uvede као предмет основно познавање грађанског права.

Овај је програм израђен после револуције. Али Савез као организација био је јак и пре рата, и за време рата.

Само делокруг његовог рада био је много мањи но што је то данас. Пре револуције Савез посредује код владе и парламента за права жене и заштиту њену. Резолуције и молбе његове су примане, али се о њима водило мало рачуна, и ретко су имале успеха.

После пораза Немачке незадовољство све више отима маха унемачком народу. Настају нереди и револуционарно стање.

На власт долазе напреднији политички елементи који одмах прокламују права жене и учешће жене у политици. Тако је револуција од 9 новембра 1918 г. преко ноћ начинила жене пуноправним грађанима. Како је то све дошло изненада, види се и по томе што су и саме вође жена за право гласа биле изненађене тако брзим решењем ствари, да су се чак забринуле, питајући се да ли су жене толико спремне да одговоре својим новим дужностима. Па и сам Савез, који се борио за право гласа жена, стојао је на гледишту, да треба прво дати женама активно и пасивно право гласа само на општинским изборима, и да им они буду нека врста школе у којој би се спремале за доцнији рад у парламенту.

Али револуције не знају за педагошке методе. И када се унутрашња ситуација толико разведрила, и на чело покрета дошли 9 новембра социјал-демократи, они су одмах приступили ширењу демократских идеја, и објављују у Ерфуртској Прокламацији: „Опште, непосредно, тајно, активно и пасивно право гласа за све грађане од 20 година на више без разлике пола за све изборе и сва гласања“. И тако жена стиче сва права.

Како жена долази у Немачкој до својих права баш у времену када се руши стара монархија и њен режим и ствара нов републико-демократски облик државе, то је њен положај тежи и њена одговорност већа.

Сад ћемо видети како се немачка жена одазива својим новим дужностима и како се користи добивеним правима.

Прва брига, била је у томе: на који начин да се кандидују и да гласају жене? После свестраног испитивања немачке жене решиле су да се кандидују заједно са мушкарцима на истим листама. Због тога жене ступају у постојеће партије, у колико то раније нису учиниле, гласају и бирају се заједно с мушкарцима.

Учешће жена на првим изборима за националну скупштину у Ерфурту било је на опште задовољство свих пријатеља феминизма. А да је немачка жена свесно схватила своја права и добро их искористила, и ако није прошла кроз „претходно школовање у општинама“, најбоље доказује сам званичан извештај о изборима. Па ипак морамо нагла-

сити, да жене нису свуда и у свакој прилици подједнако узеле учешћа у изборима. Општа политичка немарност достигла је у то доба велики степен, и шире масе оба пола нису биле довољно заинтересоване. У толико је учешће жена на изборима било значајније!

Званичан извештај каже: „Од пријављених за гласање било је 46% мушкараца, а 54% жена. Треби имати на уму, да су многи мушкарци, баш када су гласачки спискови састављани били на војној дужности или као заробљеници у иностранству. С тога се јавља вишак код жена и ако он није стваран.“ Тако се у том извештају објашњава веће учешће жена но мушкараца на изборима. У њему се налазе још неки интересантни подаци који се односе на пребројавање становништва. Тако 1910 године број мушкараца се поклапао скоро са бројем жена, а 1919 статистички је утврђено да се број мушкараца према броју жена знатно смањило. Статистика разликује 3 категорије по старости: прва категорија од 20 година 1910 бројала је на 1000 мушкараца 988 жена, а 1919 г. на 1000 мушкараца 1278 жена; друга категорија од 21—25 год. 1910 год. бројала је на 1000 људи 1002 жене, а 1919 г. на 1000 људи 1404 жене, трећа категорија од 25 година па на више бројала је на 1000 људи 1910 г. 1064 жене а 1919 г. на 1000 људи 1143 жене.

Из ове се статистике види да је само у првој категорији било и пре рата више мушкараца, док је у две друге категорије било нешто више жена, а после рата у свима категоријама има много више жена.

Даље у извештају стоји: „Укупан број жена и мушкараца, који су гласали био је скоро исти, код мушкараца 82·4%, а код жена 82·3% (значи, да је од 1000 људи гласало 824, а од 1000 жена 823). Али разлика, и то веће разлике, има у појединим категоријама. Тако у категорији од 20 год. и 21—25 год. гласало је више жена но људи истих категорија. А у категорији изнад 25 год. гласало је више људи него жена. Од 20-годишњих мушкараца гласало је нешто више од половине (59·6%) док жена истога доба учествује на изборима више од две трећине (80·5%); из друге категорије на изборима 70·5% мушкараца, а 81% жена; док из треће категорије од 25 год. на више гласа више мушкараца него жена, наиме 84·8% мушкараца, а 82·5% жена.

Нагласили смо већ да жене излазе на изборе у свима крајевима Немачке подједнако. Најбоље учешће жена на изборима показало се око Хамбурга и Бремена, дакле у чисто немачко-протестантском крају, а најмање у провинцији Познању која је махом настањена Пољацима.

Али, и ако је бројно говорећи више жена учествовало на изборима, ипак има више посланика људи но жена. Тако је за националну скупштину у Ерфурту кандидовано 310 жена у разним партијама, а од њих је изабрано 39 за посланике. У скупштини у Ерфурту било је свега 421 посланик, од тога броја 39 жена — посланика, дакле 9·5% жена.

И по покрајинским скупштинама има жена-посланика. Али како подаци о тим изборима још нису сређени и објављени, морамо се задовољити укупним бројем. Покрајинске скупштине заједно броје 1918 посланика, од тога броја има 117 жена дакле 6% жена.

На изборима за Reichstag, који су одржани пошто је уставотворна скупшина у Ерфурту довршила рад, изабрано је 469 посланика, од тога броја 34 жене. Оне су подељене по разним политичким фракцијама овако: у немачко-националној партији на 71 посланика долази 2 жене, у нем. народној партији од 65 посланика 3 жене, у партији центрума од 72 посланика 3 жене, у баварској народној партији од 20 посланика 1 жена, у социјал-демократској од 108 посланика 13 жена, у независној социјал-демократској партији од 61 посланика 8 жена, у комунистичкој од 26 посланика 2 жене.

Као што се види, социјал-демократи су највише излазили на сусрет женама, јер код њих на сваких 8 посланика долази по 1 жена-посланик, док по другим партијама на 30 па и 35 људи тек по 1 жена.

Даље, у Државном Економском Савету који броји 326 чланова жене су заступљене са 5 чланова.

Видели смо да су жене кандидиране и биране по разним партијама, али оне иштупају заједнички када треба бранити интересе жена и деце. То је нова и врло интересантна појава у животу парламентаризма. Тако, када се претресао закон о осигурању мајке, када су тражени већи додаци на мајке и децу, тада су све жене, и оне с деснице као и оне с левице, биле у једном табору и браниле су интерес жена.

Благотворан утицај жена-посланика брзо се осетио. Њиховом иницијативом и уз њихову сарадњу донети су неки нови закони, а тако исто су измењени и поједини делови старих закона.

Први такав нов закон је *Закон о заштити и осигурању мајке и детета*. Други, кога је израдила Dr. Gertruda Bäumer, и који је примљен у њеној редакцији са незнатним измена, је *Закон о заштити младежи*.

Настојањем жена и старо немачко брачно право претрпело је многе измене. Главне измене су: да брак треба да се оснива на уговору између жене и мужа, и да оба уговорача имају иста права, а да жена не зависи од мужа. Развод брака, по немачком грађанском закону, био је дозвољен само ако је по среди грех. Сад је унета и допуна да се супружници могу развести и ако се не трпе. Г-ђа Dr Lüders брани гледиште да се бракови у којима има деце треба теже да растављају, него бракови без деце. По немачком закону, а тако је и код нас, при разводу невиној страни досуђују се деца. Сад жене посланици траже, да мајка добије децу, па макар била и крива. Оне тврде да ће мајка, и ако је погрешила према оцу, ипак боље васпитати своје дете од њега. Даље, ако је брак закључен између лица разних вероисповести веру деце има да изабере муж и жена споразумно, док је по старом закону веру деци бирао само муж.

Жене посланици раде и на тешком и деликатном закону о сузбијању венеричних болести.

У Немачкој школе за дечаке и за девојчице у многоме се разликују. Тако, на пример, девојчице морају да иду годину дана дуже у гимназију но дечаци. Због тога су жене повеле јаку борбу и траже да школе буду исте и за девојчице и за дечаке. Осим тога предлажу да се оснују нове продужне школе. Те школе посећивале би девојке које су свршиле средњу школу, а немају стручне школе. Боре се, да се радницама омогући посећивање домаћичких курсева; да сва деца уче домаћинство. Ако немају стручне школе, да га уче као главни предмет, а ако имају стручну школу, као споредни. Жене посланици воде још јаку борбу да у женским школама жене буду директори.

Њиховом интервенцијом донесен је закон да се учитељица не отпусти кад се уда, и да може примати пензију и као удата, што раније није било могуће по немачком закону.

Потпун успех пожњеле су жене посланици и у томе да за исти рад и жене и људи буду једнако награђени. Извојевале су право женама да буду адвокати и судије. Жене су ушле и у трговачки суд. А последњи њихов успех је улазак жена у пороту.

Као што се види жене-посланици су, за релативно кратко време, постигле лепе резултате у своме раду у парламенту.

Па када су жене имале тако лепих успеха у земљи која се сматра као политички прилично неактивна, уверена сам да би и наше жене постигле исте успехе у толико пре, пошто су оне одрасле и живе у земљи која је политички врло развијена. Па зар није штета за друштво што им се не дају политичка права?

Вера Јовановић

Борба против неморала*)

Борба против неморала од свога почетка водила се у два облика, у превентивном и у облику лечења. Има људи који уображавају да је могуће водити их паралелно, а да се не додирују међусобно. Али све оне међу вама, Госпође, које су се бавиле питањима морала, знају да је често веома тешко знати где се завршује предохрана а где отпочиње подизање. Често је једна лака и небрижљива девојка више повређена морално од друге која је пала, али је свесна дубине свога пада.

Г-ђа Шмуцигер из Арау даће вам преглед рада на подизању морала, а моја проматрања више ће се односити на узроке моралног спуштања које констатујемо у свима класама, као и на лечење које ми жене можемо у то да унесемо.

Данас свака жена која посматра око себе мора се чудити и плашити изванредној и превременој зрелости деце за зло. Не претерујем говорећи о деци. Ако се разговарате са судијом судова за децу, констатовате да већ девојчице од 12 и 13 година одговарају пред судом за специјално скитање. Има по нашим највећим варошима много проституисаних де-

*) Реферат на другом народном конгресу швајцарском за женске интересе, одржаном у Берну од 2—6 октобра 1921 год.

војчица које иду још у школу или су тек отпочеле занат. Одакле долази овако стање ствари, које може бити да није ново, али које се међутим шири? Ко би могао у једној овако краткој расправи доћи до свих извора? Допустите ми да наведем само један или два: пре свега неуредан живот или алкохолизам родитеља, њихова недораслост за васпитање своје породице. Овим старим и познатим чињеницама можемо, изгледа ми, да додамо ненормалне услове седам ратних година које су тако дубоко узмутиле и пореметиле породични живот; бракови беспрекидно развојени војним обавезама, мајка у борби са хиљаду материјалних тешкоћа, привучена изгледом на зараду по фабрикама, услед чега свакодневно напуштање деце; затим компликовано снабдевање животним намирницама, чести и бескрајни изласци проузроковани набавкама за кућу, кад је, да би се добило најелементарнијих намирница, ваљало сатима стајати и чекати пред овим или оним дућаном. Јесмо ли мислили довољно на то, шта су онда радила деца, девојчице које су у 1914 години имале 3 до 7 година, које су сада деца од 10 до 14 година, и које су проживљавале те ненормалне године онда, кад је њихово морално и физичко биће било у пуном развијању? Деца после овог нереда и несређеног породичног живота, видела су одједном где наилази ова огромна реакција, ова трка за лаким или грубим задовољствима, ово велико „пустите све“ које је дошло по рату, које се могло до извесне мере разумети (не кажем извинити) у зарађеним земљама и које је захватило неутралне земље као и оне прве.

Лудило играња дунуло је на нашу земљу не само по салонима, већ и по најнижим слојевима и та жеђ за раздражењем и уживањем захватила је децу исто тако као и родитеље. Кинематограф са својим сензационалним и лажним призорима још је допринео да одржи нашу младеж у овом нездравом врењу, те се с бригом питамо какав ће бити живот многе данашње деце кад одрасту. Али ја нисам песимиста и изгледа ми немогуће да генерација која ће доћи не претрпи једну реакцију и да ова срамна разузданост неће подлећи заједно с овом узмућеном епохом.

Констатован је факат ове деморализације. Шта мислимо да ваља чинити?

Став који ваља узети спрам деце компликован је. Ваља узети у обзир родитеље. У извесним озбиљним случајевима судија за малољетнике одређује интернирање у какав васпитни завод, а кад је случај простог скитања или кад дете посећује биоскопе, дансинге, кафане, остављено је својој породици. Ова може понекад да буде врло часна. Чест је случај да отац и мати задржани ван куће бригом за насушни хлеб, нису у могућности да бдију над својим породом и очајни су што осећају како се овај измиче њиховом утицају. Други пут има равнодушности и пуштање ствари да иду како иду. Како да се посредује, а да се не нанесе квара родитељском ауторитету, увек до крајности осетљивом?

Изгледа ми да у нашим административним машинама има у овом погледу једна озбиљна празнина. Још до сада недостаје, а ја хоћу да говорим овде о романској Швајцарској, женских агената које пазе по улицама. Ви сте све, сигурна сам, чуле о тој дивној установи женске полиције у енглеској која поставши иницијативом једног приватног друштва, нај-после је постала тако рећи део градске полиције. Ове жене које носе црну униформу, врше обуку у социјалним установама. вежбају се у „drill“-у и имају за задатак да се баве специјално женама и децом. Задуго једна овако потпуна новина као ова полицијска установа биће извесно немогућа у нашој земљи, где би изазвала само подсмех или највише радозналост. Али да не идемо тако далеко као Енглези, зашто наша полицијска одељења не би имала на свом расположењу жене од искуства и од срца које би бдиле над децом ван школе, одвеле кући ону која скитају, направиле познанство с родитељима, упознале средину, могле у случају потребе помоћи их својим саветима? Ове жене агенти пазиле би такође на биоскопе. У већини наших вароши уредбе полиције о овим установама су строге. Тако у Женеви и мислим у кантону Во, ниједно дете испод 10 година, праћено или само, не може да уђе у биоскоп. Али се ови прописи не поштују увек и ја познајем једну девојчицу од 8 година која је више но један пут ишла сама или с једним дечком њених година и присуствовала представама једног водоаског биоскопа.

Много родитеља се жале на своју немоћ да задрже своју децу код куће и ја знам за више од једног случаја где су се обратили суду за малољетне, да им овај помогне својом

чврстом руком. Могуће да би акција једне жене агента успела да уштеди родитељима одлуку на такове кораке. Ви све, Госпође, које се бринете о судбини деце, помислите на добро које би могло проizaћи из ове заштите деце која би се вршила обазриво, али одлучно. По себи се разуме да кад би ове жене агенти постојале, наше полициске власти би имале да их награђују, а приватна друштва старала би се да их за посао припреме и да их предложи. Ако не бисмо успели да добијемо што друго до обичне чиновнике, који би се примали овог положаја само ради зараде, стварање тога као и трошкови зато били би потпуно некорисни. Мало жена су квалификоване за ову врсту посла који тражи такта, хладнокрвности, смисла, много физичке издржљивости и нарочито оданост и потпуну посвећеност ствари. Више наших романских вароши имају инспекторке за добротворства. Оне врше благотворан утицај на породице, где по дужности одлазе. Не би никако значило имати исте у дупликату, када би се наименовали агенти помоћнице, јер би оне, понављам, обављале своју службу нарочито на улици, по трамвајима, њихови сахати рада не би били исти који и чиновнички, били би нарочито корисни после изласка из школа и у вече. Ја сам убеђена да мале скитнице које лутају кад се спусти ноћ по путевима у страни, по јавним шеталиштима, теже би се решавале да предузимају своје изласке, кад би знале да се на њих пази, кад би знале да се излажу да буду одведене својим родитељима и да ће за њихова имена и адресе знати полиција. Кад су та деца већ у добу од 12 или 13 година, ако не и раније, навикла се на ноћне изласке и на рђаво друштво! Посао око моралног подизања доцније је много тежи, и право је чудо кад ова бића, без надзора још од најранијих година, тргну се и врате нормалном животу. Предупредити вреди више но лечити, нарочито кад је лечење сумњиво и кад болест изазива опасност да остави на организму последице које је немогуће збрисати. Ово није никако једна обична хипербола. Ако су наша деца начета морално, она су то често и физички и већ и с тачке гледишта народног здравља, намеће се једна јака заштита деце и ми желимо да градске власти напусте извештан дух рутине и отворе врата простим и трезвеним средствима да се успешно боре против кварења и скитања дечијег. Ми поздрављамо с благодарношћу све приватне

институције и установе које раде да удаље дете од улице, њихов утицај је добродетељан и користан у неограниченом броју случајева: чувалишта — школе за дане кад школе не раде (у Женеви зване школе четвртка), четници и т. д. и т. д. Све ове добре воље у корист дечију драгоцене су, али чланови ових удружења обезоружани су и немоћни су сваки пут кад имају да интервенишу против воље детиње.

Њима недостаје при раду у огромно много прилика изван ауторитет званичан и признат.

Али нису ту само деца, ту је и младеж, ту су и одрасли.

Све, ви Госпође, познајете или назирете тешкоћу делања на подизању палих. Шта се већ није покушало да се одржи младеж на стази врлине? Несумњиво превентивне установе су многобројне; Хришћанска Заједница, Четници, домови за раднице, студенткиње, и т. д. све су се бориле, све одржавају с успехом изван број младих људи и младих девојака ван пропасти, али оне не могу да спрече све зло. Свуда, на нашим селима, као и по нашим варошима, има младих који иду у страну, који се изгубе...

Било је једно време кад су социолози гледали директан однос између проституције и бедне зараде. У наше време нема више много радница које не зарађују више од 90 сантима за 16 сахати рада, као што се то дешавало некада. Постоји извесно још радница које се продају од беде, и немање посла које бесни сада над Европом проузроковаће без сумње много падова, много незнатих драма... Наше срце се болно стеже при помисли на ове војске жена, остале без своје уобичајене зараде, које траже какво било средство да одрже своју егзистенцију. Ово питање радне снаге женске испада из нашег оквира, ако сам се на овоме овако кратко задржала, то је да подвучем факат, да у нормално време појава проституције и економске прилике не морају бити у вези. Има других фактора који су у питању. Која су наша средства за борбу?

Допустите ми да говорим само о романској Швајцарској. Знам да у источној Швајцарској ви имате приближно исте прилике, а статистика о свему што се ради у наша 22 кантона узела би много времена. У романској Швајцарској ми имамо од пре 3 године у Лозани један генерални секретаријат за моралну и социјалну хигијену, који је у вези са

свима удружењима женским, мушким и мешовитим која су више или мање ангажована у борби против неморала. Овај секретаријат образује седнице за родитеље, за децу; он је издао брошуре о сексуалном васпитању, о браку; он се старао да се да обука регрутима; његов одани секретар, Г. Вељард, будним оком без престанка мотри на сва решења донета или која ће се донети по нашим градским одборима за све што се тиче морала, биоскопа, представа; он пази на анонсе, неморалне публикације, он се много разбيراо о поражавајућој неомалтузијанској пропаганди коју води агенција Хигија у Женеви; питање несавесних бабица било је такође предмет његових истраживања. Овај предмет истовремено тако болан и тако одвратан, али који је тако важан по моралност, проучавали су Женски Савез у Женеви и Друштво Маријаша и ми смо груписали и помогле оне наше бабице које се не баве побачајима и које, у материјалном погледу, понекад стоје врло далеко од њихових мање скрупулозних колегиница. Упоредо с овим напорима, приватна друштва или појединци труде се да даду радницама, самицама прилику да се забављају при поштеним забавама и различитим студијама: у Лозани „Клуб Младежи“, у Женеви „Зраци“. У Невшателу сва удружења младежи груписала су се у један Савез, и млади људи, од којих један лекар, дали су тој федерацији младежи диван полет и потстрек. Ту постоји један истински покрет младих за један идеал моралне чистоте који је у истини оснажавајући за све оне који су се већ одавно ангажовали у овој борби. У Лозани, секретаријат, социјалне хигијене створио је „Стражу“, удружење за стражарење, као што му и име казује које има да служи као практична веза између различитих установа које скрећу пажњу на сваку младу девојку из њиховог кварта, која је усамљена или је у опасности. У Женеви, ми имамо у Варошкој кући једну помоћницу полициског агента, коју плаћа округ, снабдевену једним правом прекида саобраћаја, и дозволом за слободно циркулисање по трамвајима. Она има дужност да води анкете о породицама које пренебрегавају своју децу, о малољетницима пријављеним полицији као скитнице или искварени; она прати оне који су се вратили у отаџбину, походи младе девојке на које јој је скренута пажња да су изложене опасности или да су већ пале, и на пупиле женевског округа смештене у домове за поправку. Ми бисмо хтели да

добијемо дозволу за њу да присуствује испиту младих девојака које су притворене због подвођења, али у томе нисмо још успеле. Ове жене, често почетнице у каријери порока, при првом затварању буду сувише узбуђење, те нам изгледа да кад би им у томе тренутку једна жена могла прићи и понудити се да им помогне да изађу из баруштина у којима су се нашле, успело би се да се спасу страшне егзистенције, јер их је доцније много теже подићи, кад већ огрезну у рђавом животу.

Агенте женске врсте као ова наша помоћница, али са ширим правима, желели бисмо да видимо наименоване у довољном броју по свима нашим варошима.

Петље на мрежи још су сувише лабаве; наша удружења за морал нису добро формирана. Конференције, седнице, брошуре допиру најчешће до убеђених и ми се обраћамо свим нашим жељама за сарадњу младежи, да са њеним дивним одушевљењем и духом иницијативе обновимо наше редове и методе. Хтели бисмо такође да раздрмамо наше власти; у романској Швајцарској а нарочито у Женеви политика се меша у све, и, слѣдствено, она спутава све. Међутим право је признати да су наше градске власти имале срећан гест припремивши затварање наших јавних кућа. Оне још нису затворене, али нас уверавају да ће концем године престати да постоје. И последње склониште реглмантације у Швајцарској завршило је своје. Али Госпође, немојте зато веровати да је и дух реглмантистички потиснут у позадину. Сасвим противно томе. Дух милитаризма је реглмантистички, и много наших војних лекара, заплашени прирастом венеричних болести за време рата, уобразили су да би реглмантација била котва спасења за наше војнике. Што нису отворили јавне куће, то је што знају да су оне некорисне и опасне; они сањају о једној реглмантацији организованој медицински, административно с једном методом научно беспрекорном. Ту лежи опасност. — Не допустимо никад да се заведе у Швајцарској ма каква уредба која одузима жени људско право и која допушта да се акти проституције или зараза гоне и извиђају као кривична дела! На тај начин отворили бисмо широм врата посредништву и предали бисмо сиротну жену вољи полиције или администрације. „Јавне жене“ богате, које походе наше велике хотеле са својим заштитницима, једине би биле заклоњене од полициских шикана. А међутим, да уображавамо

да бисмо могли од наших власти добити да човек и жена за исту кривицу одговарају на исти начин, добро знате, Госпође, да је то немогуће и да наше власти никада неће човека сматрати „кривцем“; потребно је да његово дело буде страшно ниско, па да буде затворен. — Не, шиканирајућим одредбама, ни законским прописима неће се успети да се побољша морал. Друштво народа дало нам је пример. Оно је израдило једну савршену конвенцију у погледу продаје жена и деце. Холандски извештач приметио је да би питање реглмантације требало у првом реду да буде постављено, пошто се одатле највећим делом врши трафика за јавну кућу. Али тај високи скуп нација, званих цивилизоване, није могао да сакупи потребан кворум, да би то питање могло да буде поднето. Ми смо дакле видели ову апсурдну ствар, која би била смешна, да не додирује један трагичан домен: једну савршену конвенцију против трговаца; али одрешене руке остављене земљама потписницама да сачувају код њих главни узрок трговине. „Глупост људска, казао је један писац чијег имена не могу да се сетим, једина је ствар на свету која даје идеју безграничнога“.

Не, уредбе и закони неће разбистрити много нашу моралну ситуацију. Међутим, желели бисмо да видимо да се строжије примењују закони који постоје. Надзор над афишима, неморални огласи, порнографска литература, и т. д., све је то већ реглмантирано; али примењивање недостаје често. Желели бисмо такође да видимо да су гоњени без милости сви добављачи штетних и заглупљујућих ствари: морфиума, етера и нарочито кокаина. Ти фини пороци, негда апанажа беспослених богатих и блазираних, данас су раширени у народу и проузрокују огромну квареж, не само физичку, већ и моралну. Све биће је дезорганизовано, савест се запарложи, сва су средства добра да се дође до отрова и овај се добија преко најневероватнијих посредника. Зарада на овим артиклима је огромна и мами једну масу људи. Верујем да ни једна санкција неће бити сувише строга за ове грешне троваче, и ту бих са радошћу поздравила једно строго законодавство.

За остало, верујем да ће најбоље средство у борби против неморала бити жене, кад све буду отвориле своју интелигенцију и срце овоме предмету. Ми смо сувише малобројне, осећамо се немоћне против огромне војске равнодушних или

непријатељски расположених према нашим идејама. Треба да се жене разбуде, треба свака од нас себи да створи једно „Вјерују“ морала, чији први члан гласи: „Верујем у једини морал, једнак за човека и жену“. Зашто смо ми тако далеко од овога принципа? Није ли зато што живимо од предрасуда, од идеја израђених, од аксиома понављаних до засићености, а које смо ми узеле за истину? Мајке не верују у један морал, оне не уче томе своје синове, а ако и покушају на слаб начин да им покажу пут ка чистоти, оне говоре у себи: „један дан ће доћи кад ће и он радити што и други“. Ја ћу их упоредити с командантом неког опседнутог места, који би казао својим војницима: „Капитулација је близу, али трудите се ипак да дате мало отпора“.

Дакле у срцима нас свих, Госпође, јесте непобедно оружје. Кад жене буду биле сигурне вође, кад буду употребиле свој огромни утицај на човека да га подигну, у место да га спусте, кад у срцу свога детета ма колико мало оно било, мати буде усадила поштовање себе и других, кад млада девојка буде знала да скрене погледе онога који је воли више благима своје душе но дражима своје особе, тада ће неморал бити близу да буде побеђен, и људи неће више говорити, као што понављају од Адама: „Жену си ми дао, која ме је навела да поједем забрањен плод“.

Тезе :

1. Борба против неморалности ставља у дужност свакој жени која мисли, да треба да створи своје лично мишљење о питањима морала и да дође до сазнања о својим одговорностима и о својим дужностима у томе погледу.

2. Жене треба да учине да сваки закон и свака уредба буду инспирисани једним једнаким моралом за човека и за жену и да ова последња не треба никада под претекстом јавне хигијене или другог, да буде стављена изван људског права.

3. Жене треба да теже да добију потпору власти у погледу јачег надзора и заштите младежи и деце.

4. Жене треба да траже да добију увођење једног женског персонала у сваку државну администрацију (полицију, старатељске власти, судове за децу, и т. д.) која се бави женама и децом.

Iz zgodovine ženskega gibanja

Anglija

V angleškem parlamentu sta sedaj dve ženi, toda dolgo je trajal boj angleškega ženstva, preden se dosegle aktivno in pasivno volivno pravico. Započetnik in duhovni oče angleškega ženskega gibanja za volivno pravico je moški — slavní John Stuart Mill V svoji knjigi „Suženjstvo žene“ je razložil razloge, ki se ga privedli do tega, da nastopa za žensko volivno pravico. V uvod k tej knjigi pravi: „Predstoječe delo ima namen, da kar najbolj jasno obrazloži vzroke, ki so me dovedli že od zgodnje dobe od tedaj, ko sem si sploh mogel ustvariti naziranje o družabnih in državnih razmerah, do mnenja, od katerega tudi sedaj ne odstopim. To mnenje je le še bolj utrjeno vsled iskušenj in razmotrivanj v moji zreli dobi. Mnenje, katero hočem utemeljiti je da so norme, po katerih so sedaj urejeni družabni odnošaji med obema spoloma — zakonita podrejenost enega spola drugemu — same na sebi krivica in najbolj bivstvena ovira za izpopohnitev človeštva in da je zato nujno potrebno, da postavimo na mesto teh norm popolno enakost ki nebo dopuščala od ene strani nobene nadvlade in predpravice in da od druge strani ne bo predpostavljala nezmožnosti“. Nato razmotriva Mill socialno stalište žene in ugotavlja, da je to stališče še dobe, ko je veljala pravica močnejšega — pravica pesti. Vprašanje razmerja med obema spoloma je treba urediti le po načelih pravičnosti in namena. V kolikor se lahko opiramo na izkustva, tedaj nam kažejo, da je bil odvisen vsak napredek v razvoju človeštva od izboljšanega položaja žene. O naravi žene pa ne moremo mnogo govoriti, ker je ne poznamo. V razmerah, v kateri je živela žena doslej, se ni mogla razviti do popolnosti.

V naslednjem poglavlju govori Mill o zakonu in pride do zaključka, da enakost zakoncev pred zakonom ni le edini način, da pride zakonsko razmerje v soglasje s pravičnostjo in da postane vir istinite sreče, temveč da je tudi edino sredstvo, da oblikujemo vsakdanje življenje človeštva, tako, da postane šola za moralično plemenitost. Potem obravnava enakopravnost žene v pridobitnem življenju in trdi, da so pustili ženo v gospodarski odvisnosti le zato, da je bila tlačanka v vseh drugih ozirih. Zahteva popolno svobodo gospodarskega tekmovanja za ženo, ki bo šele dokazalo njene sposobnosti in jo privedlo do tega, da bo sama

popravila vsak napačen korak. Za vseh to pa potrebuje žena politično enakopravnost.

Ob koncu svoje knjige pravi, da pomenja, osvoboditev žene npravni napredek. „Vsa egoistična nagnjenja, vse samoobožavanje in krivično poveličevanje lastne osebe-vse to temelji v sedanjem razmerju med možem in ženo“. In osvoboditev žene bi prinesla človeštvu podvojitve sil za delo na vseh poljih. Zakon, ki je doslej stalni vir nesporazumljenja, ker je razmerje med dvema osebama zneenakimi pravicama, bi postal npravstvena delovna zveza in žena bi dosegla šele potem ono stopnjo sreče, katero joj je družba dolžna preskrbeti. Nikdar pa ne ho stališče žene pred sakonom drugačno, ako ne dobi popolne političke enakopravnosti, ako ne dobi možnosti, da sama zastopa svoje interese v vladi, svoje dežele. To so glavne misli njegove knjige.

John Sturat Mill je bil sam poslanec in je izjavil ženam, da predloži parlamentu njihovo peticijo, ako zberejo zanjo le 100 podpisov. Parlament je seveda zavrnil peticijo, ali Millova osebnost je bila takšna, da ni šla javnost brez pozornosti mimo tega pogodka. L. 1867. je Mill predložil novo peticijo, ki je nosila 13.497 podpisov in v sijajnem govoru je nastopil v zbornici za žensko volivno pravico. Uspeh je bil nepričakovan, ako se pomisli na to, koko malo je bila Angležem one dobe simpatična misel za javen nastop žen, in da so bile žene, ki so nastopale na shodih le bele vrane. Za Millov predlog je glasovalo 73 poslancev proti 194. Najbolj je zadela Milova utemeljitev na hladno računajoče Angleže v tem, da je dejal, da vsebuje dolžnost plačevanja davkov tudi volivno pravico. Uspeh ni izostal. Dve leti pozneje so dobile žene aktivno volivno pravico za občine, čeprav samo one, ki so plačevale davke. In čez eno leto so dobile žene tudi volivno pravico za šolske svete. Prvi korak je bil storjen. Mil je umrl že 1. 1873., a v njegovem duhu so delovale angleške žene neumorno dalje, njegovi spisi so jim bili neizčrpen zaklad v boju, katerega uspehe že uživajo.

Milova zasluga je dvojna: 1.) da so dobile žene občinsko volivno pravico in 2.) da je njegov neustrašen nastop pokazal ženam, da se morajo strniti, ako hočejo kaj doseči, ker posamnik ne zmore vsega. Še isto leto, ko je nastopil Mill v parlamentu, so se strnile prej raztresene ženske organizacije po različnih mestih v nacionalno zvezo za žensko volivno pravico, ki obstoja še danes.

S tem pa, da so dobile žene komunalno volivno pravico, so dokazale z dejanji, česa so zmožne. Njihovo delo po občinah je bilo tako uspešno, da so občine v 1. 1910 in 1911 same prosile pri poslanski zbornici, da naj dobe žene popolno politično enakopravnost. Več kakor 140 mestnih občin, med njim največje se je združilo v tej akciji. No, v parlamentu niso prodrle, ker je morda poslanec še vedno brnela v spominu beseda, ki jo je izrekel Gladstone o ž. v. pravici: „Ladjo smo že tako natovorili, da se komaj še premika“. Tako so imeli natovorjene še dolgo let samo moške volivce.

Končno še nekoliko podatkom iz ženskega gibanja v

Ameriki.

Zavestno žensko gibanje v Zedinjenih državah Severne Amerike se je pričelo okolo 1. 1830., takrat ko je pričel Lloyd Garrison velik boj za osvoboditev crnih sužnjev. To gibanje je priklicalo na plan mnogo žen, ki so se požrtvovalno udeleževale boja. Okoliščina, da je pripadala večina teh žen sekti kverkerjev, ki dovoljujejo ženam, da govore na javnih shodih, je olajšala ženam nastop v javnosti. L. 1832. so ustanovile v Bostonu žene svojo ligo za boj proti suženjstvu pod vodstvom Lukrecije Mottove. Pravi vihar ogorčenja je nastal, ko so se pojavile žene na govorniškem odru. Javnost jim je očitala, da so s tem prekoračile meje, ki jih jim nalaga nihev spol, da so se pregrešile proti ženski dostojnosti, ker se vmešavajo v politična vprašanja in duhovščina je izrekla nad njimi svoj anatema. Abolicionisti, ki so sicer priznavali zasluge žen v boju za odpravo suženjstva, so bili njihovemu delu nasprotni, ker so nastopile samostojno in na njihovih shodih so se razvemale burne debate za in proti ženskim govornicam. Na ta način je bilo ustvarjeno žensko gibanje, vprašanje o enakopravnosti žene. Žensko vprašanje je razcepilo vrste abilicionistev in razrušilo njihov strankin zbor v New-Yorku 1. 1840. Isto leto je bil svetovni kongres za odpravo suženjstva v Londonu in žensko vprašanje je motilo tudi ta kongres. Nekatera ameriška društva so poslala ženske delegate, med njimi take, ki so uživale svetovni sloves v boju za odpravo suženjstva. Kongres ni priznal teh delegatinj in Amerikanke so morale odditi. Ta izključitev je porodila žensko gibanje. Med izključenimi je bila poznejša voditeljica ameriškega ženskega gibanja Elizabeta Stantonova. Ko je odhajala s kongresa z Lukre-

cijo Mottovo—tako pripoveduje v svojih „Spominih“ — je sklenila, da pozove žene, naj same nastopijo za obrambo svojih pravic.

Delo v boju zoper suženjstvo je bilo za žene velikega vzgojnega pomena. Naučile so se javnega nastopanja, naučile so se govoriti in se organizirati, in končno so se naučile še to, da so prezirale zasmeh in zasramovanje. V razpravah o pravnem položaju črncev so poslušale debate o načelih, na katere so pozneje naslanjale svoje zahteve. Žene, ki so bile izključene zaradi svojega spola od dela moških, so uporabljale nauke o pravici posameznika, s katerimi so se borili za osvoboditev sužnjev, proti svojim nasprotnikom. Tako je doraščal prvi organiziran odpor žen za dosego lastnih pravic iz boja zoper suženjstvo.

Enake iskušnje so si pridobile žene tudi v socialnem delu. Tako v boju pijančevanje. V ta boj so posegle aktivno l. 1846. Pijančevanje se je tako razširilo, da je zahtevalo na leto po 30.000 žrtv in je bilo nevarnost za splošnost. Zakon ni ščitil ženo pred brutalnostjo pijanega moža ženin zaslužek. Tudi v teh primerih so nastopile žene vsled nujnosti strahotnega položaja. Sestavljale so vloge na zakonodavne zastope, organizirale družbe treznosti, a najaktivnejše so hodile po beznicah in zlivale žganje iz sodov po cestah. Pa tudi pri tem eminento socialnem delu so nastopila proti ženam moška društva treznosti in so jih s tem prisilili, da so se žene borile za pravico sodelovanja pri velikih vprašanih splošne ljudske blaginje. Pri tem boju se je pojavila zopet žena, pomembna za poznejšo žensko gibanje, Susan Anthony, ki je poleg Stantonove stala skozi pol stoletja na čelu ameriškega ženskega gibanja.

Tako je vzrastlo ameriško žensko gibanje iz praktičnega socialnega dela. Iz tega dela so spoznale žene, da jim ne pomagajo ne vloge, ne sklepi, dokler nimajo same možnost, da sodelujejo naravnost pri zakonodavnem delu. Politično osamosvojitve so smatrale kot najvažnejši pogon za vse drugo delo. In ker je v ameriških ženah prirojen čut neodvisnosti in svobode, je umljivo, da je ravno v Ameriki najbolj stopila v ospredje politična stran ženskega gibanja, mnogo intenzivnejše kakor povsod drugod. Sedaj je prišel čas za organiziran nastop. 19. in 20. julija l. 1848 se je zbralo okolo 100 ameriških žen v kraju Seneca Falls na poziv Stantonove in Mottove, da razmotrivajo, o družabnem, pravnem in cerkvenem stališču žene. Sprejele so deklaracijo mišljenja, dokument ženskih zahtev, ki je tvoril v ameriškem žen-

skem gibanju skozi pol stoletja podlago za delo. Ta deklaracija znana pod imenom „Declaration of sentiments“, je prvi zavesten klic žene po enakopravnosti. Čeprav imamo danas vtisk, da je ta deklaracija z naivno lahkoto prešla nužnost kulturnega razvoja in smatrala razvoj kot hoteno zatiranje, vendar se nihče ne more odtegniti resnosti, ki je prevevala avtorke te deklaracije.

Ta znameniti akt pravi uvodoma samezavestno: „Sledeče resnice smatramo za takšne, da jih ni treba dokazovati: da so vsi moški in ženske enako ustvarnjene, da jih je oblagodaril stvarnik z gotovimi pravicami, ki jih ni mogoče izgubiti in da spadajo k tem pravicam življenje, svoboda in stremljenje po sreči“. V nadaljnjem govori deklaracija o dolžnosti vlade, da čuva te pravice za vse enako, ker je vlada samo zunanji predstavnik vladanih. Potem naštevajo krivice od strani moških napram ženi in zaključujejo: „Spričo suženjstva ene polovice našega ljudstva, njenega socialnega ponižanja spričo krivičnih zakonov in ker so žene razžaljene, zatirane in po krivici oropane svojih najsvetejših pravic, vztrajamo na tem, da dobe takoj vse pravice, ki jim gredo kot državljankam Zedinjenih držav.“

Tako deklaracija, ki izraža v glavnem to, da se je žena zavedla svoje osebnosti.

Dve leti za tem se je pričelo živahno žensko gibanje v državi Massachusetts, v državi, ki je že takrat tvorila nekako duhovno centralo in ognjišče socialnega gibanja. Na shodih, prirejenih v tej državi, se je združilo vse, možje in žene, kar je bilo pomembnega. Ta četa je tvorila v poznejših letih avantgardo za žensko volivno pravico, v njej je bilo tudi mnogo voditeljev abolicionističnega gibanja. Tudi svetovnoznani filozof Emerson je bil z njimi. Osnovali so trajen odbor s sedežem v Bostonu ki se je polagoma pretvoril v Narodni šenski savez za volivno pravico žen.

Izbruh sececijske vojne je pretrgal za nekaj časa delovanje žen. Ko pa so izbruhnili po vojni strastni strankarsko politični boji za priznanje državljanskih in političnih pravic črnecem, so nastopile zopet žene. Republikanska stranka se je združila z abolicionisti in zahtevala popolno enakopravnost črncev. Žene so po hotele izrabiti to priliko in so hotele hkratu dobiti tudi zase enakopravnost. One so zahtevale splošno volivno pravico, torej tudi zase in so proglašale takšno volivno pravico kot pravi temelj, na katerom se lahko zgradi demokratično vlado. Propagiranje teh

načel je imelo za posledico, da so se odvrnili od njih njihovi prejšnji prijatelji, republikanci in abolicionisti. Ti so smatrali združitev zahteve po enakopravnosti za črnce in žene za nevarnost, da ne dosežejo za črnce ničesar, ker zahteva po ženski volivni pravici ni bila popularna. Tako so si nakopale žene nasprotstvo najvplivnejše stranke v državi; menile so, da bodo moški poplačali njihovo sodelovanje za osvoboditev črncev s tem, da se bodo savzeli za njihove zahteve.

Nasprotno je šlo tako daleč, da so zaprli ženam najuglednejši list „New York Tribune“, ki jim je bil preje na razpolago. Vse hujske jih je zadelo pa to, da so ostale brez podpore v prvem odločilnem boju za žensko volivno pravico. Država Kansas je leta 1867. izročila glasovanju predlog za žensko volivno pravico. Tukaj so propadle. Propadle so vnovič l. 1870, ko je šlo za izpremembo ustave. Republikanci so dosegli, da se je v ustavi izrečno ugotovilo, da gre volivna pravica le moškim prebivalcem. Črncci so dobili državljske in politične pravice, a žene, ki so se toliko borile zanje, so ostale brezpravne. Popolnoma same se ostale na bojišču, trpka čustva razočaranja so jih navdajala. John Stuart Mill, znameniti angleški boritelj za žensko volivno pravico, avtor knjige „O suženjstvu žene“, oni ki je prvi dvignil glas v angleškem parlamentu za enakopravnost žene, je pisal tedaj ameriškim ženam z ozirem na ispremenjeno ustavo: „Zopet ste obsojene na stopnjo hlapčevstva, ki je še bolj poniževalno kakor kdaj preje, ker ga ne delite z nobenim moškim več, in ki napravlja vsako ženo za podložnico vsakega moža“.

Sredi vseh teh razočaranj je pa naenkrat doletel žene nepričakovan uspeh. Brez posebne agitacije je l. 1869. teritorij Wyoming dal ženam popolno politično enakopravnost. Žene so bile presenečene, ker niso bile razvile v tej pokrajini mnogo dela in ker so bile prepričane, da tu ukrep ni prihajal iz jasnega spoznanja zakonodavcev; najbrže pa so zakonodavci tej državi hoteli napraviti nekoliko reklame za teritorij, ki je bil dotlej še malo znan.

Na najrazličnejše načine so se nato borile žene za žensko volivno pravico. Nekaj časa niso hotele plačevati davkov. To je bilo brezuspešno početje in je prineslo nad zagovornice te akcije mnogo trpljenja. Poiskušale so pridobiti politične stranke za svoje ideje, a tudi ta poizkus se in obnesel. Razvile so pa velikopotezno akcijo po vsem ozemlju ni vzbujale žene k samozavesti. To delo je bilo uspešno in od

l. 1893 dalje zaznamujejo žene uspeh za uspehom, država za državo jim je dala politično enakopravnost. Zanimivo je pa to, da so dobile ameriške žene, ki so se borile za žensko volivno pravico, nasprotnice med ženami. V Bostonu in New-Yorku so se te nasprotnice organizirale. Njihovi argumenti so vedno eni in isti, ponavljajo ono, kar govore v splošnem moški nasprotniki, da spada žena v družino in nikamor drugam. Toda ta anti-organizacija ima v razmerju z drugima ženskimi organizacijami tako malo pristašinj, da ni resen in nevaren nasprotnik.

Ako pogledamo ameriško javno življenje, vidimo, da nikjer drugdje ni žena tako važen faktor v socialnem, gospodarskem in kulturnem življenju kakor v Ameriki. Najtežjih problemov so se latile žene in so jih rešile. Naj omenim samo eno izmed ameriških socialnih delavk Jane Adamsovo, o kateri je dejal ob neki slavnostni priliki čikaški župan: „Ona je naš največji državljan“. Ali ona ni edina; nepregledna je vrsta ameriških žen, katere je dvignila ravno politična enakopravnost do najodličnejših mest v javnem življenju. Brez dvoma je da je zanosno delo ameriških žen olajšalo delo ženam po drugih državah, saj so zbrale one toliko materiala za dokazovanje svojih pravic, toliko so izvršile praktičnega dela za dobrobit splošnosti, toliko so pokazale vztrajnosti, da je njihov zgled za vse druge bodrilen.

Uspehi ženskega boja za politično enakopravnost se množe od leta do leta. In sedaj lažje štejemo one države, kjer so žene še brez političnih pravic nego one, kjer ji že imajo. Velik uspeh so dosegle v prošlem letu žene v Indiji. V petih pokrajinah so dobile aktivno in pasivno volivno pravico; v Kanadi sta dve ženi celo ministra, v švedskem parlamentu je 5 žen, v norveškem 2, v Belgiji so dobili lansko leto v občini Gheluelvlt prvega ženskega župana. Japonske žene so na najboljšem potu, da dobe prav v kratjem politične pravice.

Ta vsesplošni napredek daje tudi nam pogum in upanje, da se bodo tudi nam zjasnila vremena. Kakor sem poudarjala že uvodoma, nas silijo vse današnje življenske prilike k spoznanju, da je prišel tudi za nas najvišji čas, da se udeležujemo političnega življenja. Ne mislim na strankarsko politično udejstvovanje žen, temveč na takšno politično delovanje ženstva, od katerega bo imela korist splošnost. Žene ne smejo nikdar pozabiti, da ni njihova naloga sejati razdor in širiti in netiti sovraštvo, temveč da je njihova največja naloga biti žene v najlepšem in najvišjem pomenu te besede.

Alojzija Štebi.

Дечја Повеља

Интернационални Савез за Заштиту Деце основан је јануара 1920 г., под протекторатом Интернационалног Комитета Црвеног Крста, са циљем да скупља и одашиље потребан материјал за издржавање деце у опустошеним крајевима. Савез броји 22 национална комитета, међу којима се налази и наш комитет.

За непуне три године, Савез је скупио, у натури, у стварима и новцу, суму око 80 милиона златних франака и поделио их деци у свима опустошеним крајевима, не водећи рачуна о раси, народности или вери тога краја. Савез храни и издржава помоћу својих комитета разних земаља 340.000 гладне руске деце у Саратову, Москви и јужној Украјини.

И поред тог свог огромног посла, Савез је узео на себе дужност да скупи и да публикује све пројекте и све опште, карактеристичне жеље својих комитета за стварање Дечје Повеље.

Поједини комитети већ су дали своја мишљења о тој ствари, но ми ћемо изнети данас само главне принципе који ће служити као база тој дечјој повељи која ће бити у неку руку *декларација дечјих права*:

1.) Свако дете има права на нормално телесно и морално васпитање.

2.) У времену економске беде, дете, на коме почива будућност човечанства, долази пре одраслог човека.

3.) Свако дете мора бити заштићено без обзира којој раси, народности и вери припадало.

4.) Гладно дете мора се нахранити, болесно дете мора се неговати, заостало дете мора се потстицати, напуштено дете, сироче мора бити примљено и одржано.

5.) Дечји рад биће штићен од експлоатисања.

6.) Дете ће се спремити да заради свој хлеб кад за то буде дорасло.

7.) Дете ће бити васпитано тако да своје најбоље особине посвећује служећи својим ближњима и да обогати са своје стране ту заједничку тековину која је света за будуће нараштаје.

Интернационални Савет Жена био је први који је узео у претрес дечју повељу на своме летњем курсу 1922 г. Национални Савет Италијанских Жена и Савет Жена Сједињених Америчких Држава поднели су предлог скупштини Интернаци-

оналног Савета, тражећи да се створи једна повеља у којој ће бити изнета минимална права дечја. Ту повељу треба Интернационални Савет да призна за децу свих нација. Предлог је усвојен. Изабрана је једна комисија која има за задатак да спреми пројект дечје повеље и да га упуту разним националним саветима на допуну и мишљење. У Хагу комисија је проучила предложене промене и по свршеном раду упутила тај пројект повеље Извршном Одбору Интернационалног Савета Жена. Савет ју је примио и донео решење да је упуту свима националним саветима с напоменом: „да ту повељу примењују по потреби своје земље и да је саопште својим владама.

„Ова повеља базира на принципу да свако дете још од свога рођења има права на све услове потребне за нормално развиће, како у физичком тако и у моралном смислу. То је привилегија а уједно и дужност родитеља да створе и да одрже те повољне услове за своју децу. У случају да родитељи нису у стању да испуне ту своју дужност, дужно је друштво да пази да оно што је потребно буде и учињено“.

Ово је циљ Дечје Повеље. Она се дели на 7 одељака.

I.) У овом се одељку говори о заштити детета још пре рођења. Тражи се да родитељи заједно са учитељима створе план за предавање сексуалне хигијене, како за дечаке тако и девојчице, водећи рачуна о њиховом добу и њиховом развићу. Тај предмет предавао би учитељ, односно учитељица, за то нарочито спремни. Затим, да се публика путем јавних конференција обавештава: о узроцима смртности при порођају; о одговорности која почива на онима који ступају у брак; о свему оном што подиже ниво здравља и морала. Треба спремити стручне примаље, болнице, нудиље које ће упућивати будуће мајке о хигијена трудноће. Даље се предвиђа забрана посла за мајку 6 недеља пре и 6 недеља после порођаја. Бесплатно лечење радница, и њихове одојчади, док се не придигну.

II.) одељак говори о заштити мајке и деце од рођења до година док деца не пођу у школу. Предвиђа се стварање амбуланата, клиника за очи, уши, грло; бесплатно лечење; подизање сиротишта, кућа за одмориште деце и за мале реконвалесценте; грађење великих јавних игралишта. А над свим тим дечјим установама тражи се строг надзор.

III.) Највише тачака посвећено је трећем одељку који говори о деци за време школовања. Прво се тражи државна

организација једног васпитног система који би се примењивао на све школе. Основна настава да буде свугде бесплатна. Школе треба да су хигијенски саграђене, да су снабдевене свима техничким потребама и дечјим купатилима. Настава мора бити приступачна деци. Тражи се да учитељи и професори буду добро награђени како би се, ослобођени материјалних брига, могли потпуно посветити своме раду. А да би се дошло до колаборације у васпитању између породице и школе препоручује се организовање конференција између учитеља и родитеља. За добро физичко и морално васпитање потребно је створити дечја игралишта, одморишта која ће бити увек под надзором спремљених педагога. Образовање летњих школа под ведрим небом; отварање ђачких трпеза; лекарски преглед деце, организовање ђачких болница, и клиника, све те лепе и корисне установе траже се за децу. Даље, потребно је спремити и децу упутити за културан живот, зато их треба упознати са хигијеном и са гајењем мале деце. И моралном васпитању треба поклонити пажњу. Свеко дете нека учи вероисповест којој припада. Потребно је водити надзор над децом док се баве по улицама. Тражи се још обавезно школовање до 14 год. за сву децу. Даље, да држава помаже сироту мајку дајући јој помоћ за дете док оно не може само да зарађује.

IV.) одељак посвећен је дечјем раду. Сваком детету до 14 година забрањује се рад у индустрији. Забрањује се искоришћавање шегрта до 18 год. за тешке послове и ноћни рад. Предвиђа се стварање саветних комитета који ће водити бригу и давати савет родитељима и деци у часу кад ова хоће да ступе на рад у индустрију.

V.) Деца кривци су садржај петог одељка. Потребно је организовање нарочитих дечјих судова, потпуно различитих од обичних судова, коме ће председавати за то нарочито спреман судија који ће мале кривце очинским поступком сачувати од злочина. Ни једно дете не сме бити осуђено на затвор. Потребно је организовање једног систематског надзора над прснулом децом које би било у вези са судом. Стварање домова за поправку деце. Када су родитељи неспособни да васпитају своју децу, тада је дужна држава да им пружи потребно васпитање.

VI.) У шестом одељку се препоручује стварање државног одељења за заштиту деце. Таква установа постоји код нас.

VII.) И најзад, седми одељак говори о међународним конференцијама свих установа које се баве заштитом деце. А оне би могле да створе план и помогну да се Дечја Повеља приведе у дело и у земљама које, оштећене ратом, то нису у стању саме да учине.

Толико лепих, корисних и племенитих ствари садржи та Дечја Повеља! Кад замислимо све те дечје установе подигнуте, уређене, пуне јаке, здраве и добре деце, нама се чини да се налазимо у дечјем царству из кога ће постати будуће људско царство.

Али, кад загледамо око себе? Ох, како смо још далеко, далеко од тога царства. Колико воље, енергије, љубави, умешности, истрајности је потребно, па да се до њега дође!

Па ипак, ми смо у стању да га створимо, ако не данас, а оно сутра, само морамо хтети и ми ћемо успети.

Вера Јовановић.

Соња Коваљевска

У прилог биографији Соње Коваљевске

Ова књига — нека нас то ни најмање не обеспокојава — несумњиво је глас прошлости. Многима је већ можда познато да је у другој половини деветнаестог века живела Рускиња Соња Коваљевска, жена сјајне интелигенције, велике продуктивности и генијалности. Она је — поред неколико литерарних радова оставила за собом научне — математичке — радове и расправе првокласног значаја, који је увршћују не само у ред најпаметнијих жена, него је стављају на завидно место и међу интелектуално најистакнутијим мушкарцима које нам је човечанство дало.

Не мало пута затрепери крај нас глас прошлости о који не бисмо смели да се оглушимо. Чист, кристалан, пун полета он нам свакако куд и камо изразитије говори о будућности него многи неартикулисан, потмуо глас саадашњице. Такав један глас прошлости је и ова биографија.

У другој половини деветнаестог века Русија је била преплављена интелектуалним револуционаркама, девојкама

пуним енергије и елана, ретко симпатичним весницама интелектуалног и моралног буђења жене. Међу њима је била и Соња Ковалењска. Због тога је њена биографија обасјана чаробном светлошћу тога доба у коме су, као нигде у другој земљи, читави таласи оправданог женског револта и заноса почели плавити моралне и интелектуалне окаменотине тадашње Русије.

Прочитавши прве странице ове биографије можда нећемо моћи да се не насмешимо на много штошта. Па ипак, како је све то било симпатично! Колико је лутања а затим и озбиљних жртава било потребно да би се пошло правим путем.

Д. Ц.

I.

Девојачки снови. Привидан брак.

Кад је Соњи било око седамнаест година проводила је њена породица зиму у Петрограду.

У то доба осећао се јак покрет међу интелектуалном омладином, нарочито интензиван међу младим девојкама. То није била нихилистичка струја — покрет је тада једва носио политичко обележје — то је била неоодољива, готово инстинктивна жудња за ослобођењем Русије из духовне и моралне зачмалости у којој се тада налазила. Стотине младих девојака обузетих том жудњом одлазиле су на стране универзитете да студирају. Да би саломиле отпор родитеља, који су се готово без изузетка противили тој тежњи, младе девојке су измислиле једну, за то доба карактеристичну тактику: ступале су у привидан брак са младим људима, својим једномишљеницима. То су чиниле искључиво зато да би изиграле родитељску власт и омогућиле себи одлазак у иностранство. Многе студенткиње у Цириху биле су тако удате. Осумњичене као нихилисткиње оне су доцније, једним царевим указом, позване натраг у отаџбину. Међутим, оне су тамо биле потпуно предане само својим студијама. Мужеви су своје младе жене одводили из родитељске куће на универзитет и ту су их, по међусобном уговору, остављали саме и слободне. Такво ступање у брак, са апстрактним циљем ван себе почело је да се популарише и у кругу пријатеља у коме су се кретале у Петрограду Соња и њена сестра Ањута. Млада Соња и велики број њених пријатеља и пријатељица сматрали су такав брак као нешто много „идеалније.“

од „вулгарног“ спајања два бића која у ономе што се зове брак из љубави постижу једино задовољење „чулности“, другим речима „егоизма“. Ови млади идеализмом егзалтирани људи сматрали су личну срећу нечим подређеним, преданост општем циљу била је за њих једино велика и узвишена. Студирати, развијати се да би се улиле нове снаге отаџбини, милој Русији и целом човечанству! Како ће јој оне бити добродошле у тешкој борби за ускрснуће из мрака и притиска у светлост и слободу. Ето чиме су се одушевљавале тадашње руске девојке, и то већином младе кћери старих аристократских породица!

Разуме се да те старе аристократске породице нису ни помишљале да своје кћери васпитавају за што друго осим светских дама и домћица и сад су се, наравно, без трунке разумевања и с пуно непријатељства одупирале том нагону за самосталношћу и тој опозицији која се више није могла сакрити, која је све чешће избијала у сукобима између оцева и деце.

„Ах, то је било срећно доба!“ уздахнула би Соња кад год би говорила о тој периоди свога живота.

„Како су нас силно одушевљавале нове идеје које су до нас допирале. Били смо убеђени да садашње друштвено стање неће моћи још дуго да траје. Дивно доба слободе, једнакости и општег образовања гледали смо тако поуздано пред собом! Па онда оно осећање јединства! Довољно је било да се нађемо нас троје-четворо младих у каквом салону, опкољени читавом гомилом старијих, где би смо једва имали право показати се да смо живи и одмах би по гласу, по погледу, по уздаху осетили да ли смо једномишљеници или не. А кад смо то били, каква велика, тајанствена, другима непојмљива срећа! Та ми смо осећали крај себе младог човека или младу девојку, без обзира што их пре тога никад нисмо ни видели, са којима смо проговорили тек неколико привидно безначајних речи и већ смо знали да се одушевљавају истим идејама, истим надама и пожртвовањем за исти циљ“.

Пријатељи су се постепено све више концентрисали око Ањуте, шест година старије. У први мах нико није обратио пажњу на малу Соњу, која је по спољашности још била право дете. Ањута је необично волела своју малу, стидљиву сестру

„зелених очију као огрозде у сирупу“ која се сва топила од блаженства, кад би јој когод од старијих пријатеља или пријатељица рекао коју топлу и одушевљену реч. Старија сестра је с пуно нежности дозвољавала млађој да је свукуд прати а ова је опет, без икаквих претензија, стављала себе у засенак своје старије, много лепше сестре.

И збиља, Соња се необично дивила својој сестри и сматрала је над собом у сваком погледу: у лепоти, љупкости, даровитости, интелигенцији. Природно да је у томе дивљењу било доста и зависти али не оне која би да смањи или снизи онога коме завидимо него оне која у нама изазива тежњу да га достигнуемо.

Соња је, уосталом, ту завист осећала целог свог живота и говори о њој у својим „Успоменама“. Увек је радо прецењивала туђе особине које би желела себи, жалећи што их нема. Нарочито су јој импоновале: лепа спољашност и љупкост. Сестра је била необично љупка а Соња је сањала о другом нечем чиме би се и она истакла. То „друго нешто“ биће њена ванредна интелигенција, опажена и хваљена од околине још врло рано. Нарочито је један од учитеља истицао њену способност за математику. Доцније и она сама, показује необичну љубав за науком и студирањем. Располагала је неописаном оштрином и брзином схватања, показивала је неизмерно богатство у комбиновању идеја. Све је то довољно сведочило о њеној даровитости за математику. Отац је, разуме се, једва дозволио да се она уопште одаје томе „за девојку тако необичном“ студирању.

То не би ни учинио да није био под утицајем једног свог пријатеља, чувеног математичара, који је такође осетио да девојка располаже ванредним талентом за математику. Али, само што је дозволио већ се уплашен тргао и почео сумњати да му се кћи озбиљно не ода тим студијама. А њено прво, скромно наговештење жеље за путовањем и студирањем на каквом страном универзитету?! О, како је рђаво прихваћено! Исто тако рђаво као и неколико година раније откриће Ањутиног списатељства. Горе се не би изашло у сусрет ни жељи да се одаду скакању по конопцу. Уопште, младе девојке из „добрих“ породица а са таквим плановима сматране су правим авантуристкињама које само наносе бригу и срамоту својим родитељима.

Тако се и у овој старој аристократској породици појавише две супротне духовне струје: једна потајна, скривена, пригушена па ипак бунтовничка и интензивна тежња ван и напред, коју није било могуће обуздати, која је, као свака природна сила, сама себи крчила пут и — насупрот њој — друга, јавно тиранство родитеља убеђених у своје право, које је покушавало да стане на пут тој њима непознатој, непојмљивој природној сили, да је задржи, обузда.

Ањута је имала пријатељицу која се звала Инеса и која је такође силно желела да оде у иностранство на студије. Али ни њени родитељи нису хтели ни да чују за то. Онда су се Ањута и Инеса овако договориле: једна од њих двеју, свеједно која, ступиће у један такав „платонски“ брак који би послужио само као средство да дођу до слободе. Оне су држале зацело да ће бити довољна улаја једне од њих двеју, па да родитељи и оној другој одобре пут у иностранство, пошто тај пут више не би носио упадљиви карактер путовања на студије, већ би био сматран просто као пут из задовољства. Тада би и мала Соња пошла с њима — она је иначе била нераздвојна сенка своје сестре — јер се пут није могао ни замислити без ње.

План је, дакле, био готов, само је сад требало наћи човека који би омогућио његово остварење. Ањута и Инеса се обазреше по кругу својих познатика и избор паде на једног младог универзитетског професора. Оне су га додуше познавале површно, али су биле убеђене у његову индискретност и готовост да се жртвује за општи циљ. И једнога дана, три девојке — Соња, као и увек дотле, у позадини — посетише професора у његовом стану. Кад слуга уведе три младе девојке он је баш седео за столом заузет својим студирањем. Ова га је посета необично зачудила, пошто девојке нису припадале ужем кругу његових познатих. Ипак их је, уставши, с пуно љубазности понудио да седну. Оне седоше све три једна поред друге на дугачку софу и тренутно завлада збуњено ћутање.

Професор је заузео место у столици за љуљање пред њима и посматрао их час једну, час другу. Гледао је високу, витку, плаву Ањуту, пуну fine урођене грације, великих, блиставих затворено плавих очију управљених на њега без страха али са изразом извесне сумње. Посматрао је и гараву, високу,

бујну Инесу орловског носа и смелог погледа, црних, нешто јаче истакнутих очију, и најзад малу, танушну Соњу бујне кудраве косе, ведрих, правилних црта, детињски невиног тела и тако карактеристичних очију, светлих, радозналих, страсно-упутних.

Напоследку, као што је већ било и уговорено, Ањута узе реч и без забуне постави своје питање: да ли би професор хтео да ступи у привидан брак са једном од њих. Он би их на тај начин „ослободио“, одвео на неки од универзитета у Немачкој или Швајцарској, где би их затим оставио слободне.

У ма којој другој земљи и у другим односима свакако да не би било младог човека који не би „галантно“ и иронично одговорио на овакво питање. Али је овде био човек дорастао ситуацији — у том погледу Ањута није учинила рђав избор. Само што је, сасвим озбиљно и одлучно, одговорио да ни најмање нема воље за тај предлог.

А девојке? Можда ће когод помислити да их је унизило то одбијање. Ни најмање. Обична „женска“ сујета није имала ничег заједничког са овом ствари. Оне нису ни желеле да се лично допадну младоме човеку и примиле су одбијање као неко који се, на пример, понудио узалуд некоме на заједничко путовање. Отишле су од њега, он им је при расстанку стиснуо руке; видели су се поново тек после много година.

Биле су уверене да он никад неће злоупотребити указано поверење, знајући да и он припада узвишеној заједници која је, премда без икакве нарочите спољашне форме, ипак чврсто спајала све оне чија су срца куцала за исти циљ. Тек после петнаест година, када је Соња Ковалевска била на врхунцу славе, наишла је у једном петроградском друштву на тога човека и тада су, смејући се говорили о тој неуспелој „просидби“.

У то доба једна Ањутина пријатељица показа се неопи-сано „ниском“ — удаде се из љубави. Како су је презирали и сажалевали! Како се нарочито Соња индигнирала због једног тако одвратног изневеравања свих идеала! Сирота млада жена стидела се својих пријатељица као каква грешница. Никада се није усуђивала да говори са њима о својој брачној срећи и забрањивала је своме мужу да уопште, ма и најмање, показује своју љубав пред њима.

Али се сад и у Соњином животу догоди нешто потпуно неочекивано.

Ањута и Инеса, не дозвољавајући никако да их онај први неуспех обесхрабри, нису изневеравале свој план. Оне су, дакле, изабрале себи другог просиоца, опет једног младог човека. Он је био само студент али необично даровит, желео је да оде у Немачку, где би наставио своје студије. Био је из „добре“ породице, сви су га сматрали за човека „који много обећава“ — дакле, могло се надати, да ни Ањутини, ни Инесини родитељи неће моћи штогог озбиљно навести против те „партије“. Само што овога пута нису хтеле да понуда испадне онако свечано, него Ањута улучи прилику, затекавши га једном код заједничких пријатеља, па му у разговору саопшти свој предлог. Он, сасвим неочекивано, одговори да врло радо пристаје на њихов предлог само са једном малом изменом — он би хтео да ступи у брак са Соњом. Ово доведе у велику бригу три заверенице. Како да наговоре оца да дозволи удају овог детета, кад ни Ањута — којој је било двадесет и три године! — још није била удата? Кад би се нашла каква бар унеколико одговарајућа прилика и за Ањуту онда би отац за цело попустио. Она му је иначе задавала много брига својом фантастичном, „неурачунљивом“ природом, и била је и у добу кад девојка треба да се уда.

Коваљевски је збиља био врло млад, али је имао лепу будућност и зато не би био нерадо примљен за супруга старијој кћери. Али Соња! Не! Предлог је био одбијен апсолутно, безусловно, без поговора, и сместа је наређено спремање за повратак у Полибино.

Шта сад да се ради? Вратити се у Полибино значило је одрећи се свих нада, изневерити све оно што је постало једина радост у животу ових младих девојака. Отићи у затвор, свесни да смо мученици за какво опште добро, што тако силно олакшава мучне дане заточења, било је много лакше од овог сасвим вулгарног прогонства које им је претило.

Тада се бојажљива Соња одлучи на један смео корак. Ово нежно девојче које није могло поднети нељубазан поглед, прекоран тон вољених личности, очврсну као челик у тешким, критичним тренуцима. Њена мека, осетљива природа у судбоносним моментима постојала је груба и несаломљива. Пре

тога, прибијајући се одано као какво псетанце на груди онеме који би је пријатељским погледом привукао себи, могла је сад, у одлучним тренуцима борбе, да савлада сва осећања и хладнокрвно да се хвата у коштац са целим светом.

То је почивало у њеној вољи, силној као страст и онда кад је требало постићи нешто, што није имало никакве везе са осећањима. Све што је она желела, за чим је чезнула чему је тежила то је она и хтела, неизмерно, интензивно хтела Сад је хтела да оде из родитељске куће да би наставила своје студије.

Родитељи су приређивали породичну гозбу. Мати је пре подне изишла због неких куповина — да набави цвеће за сто и да купи неколико модерних нотних свезака за свој клавир — отац је био у своме клубу, гувернанта је помагала собарици око декорације салона, девојке су биле у својој соби. Пред њима су лежале лепе хаљине за тоалету при ручку.

Није им дозвољавано да излазе из куће саме, без послуге или без гувернанте. Али је Соња уграбила прилику да се извуче сама, неопажено, док су сви били заузети понеким послом.

Ањута ју је испратила до дна степеница, оставши ту да чува стражу док се сестра не изгуби из вида. Затим се вратила у своју собу. Срце јој је лупало од страха да искочи. Расејано је почела облачити своју хаљину.

Већ је падао сумрак, почеше се палити прве сијалице. Замотана у своју башлику корачала је Соња кроз широке, у то доба прилично пуне улице, којима дотле никад није прошла сама. Пулс јој је силно био. Била је сва обузета грозничавом напрегнутошћу која увек прати велика предузећа младих, романтичних душа.

Али она тим брзим, ритмичним, сићушним корацима није летела на какав нежан састанак, нити јој је срце лупало узбуђено каквим еротичним осећањем док је, уздржавајући дах, полу-мртва од страха у мраку, као какво дете — што је уосталом и била — јурила уз степенице једне прљаве куће у једној од споредних улица. Закуцала је на врата трипут, кратко и нервозно. Ова су се на то одмах отворила. Било је очевидно да је млади човек, стражарећи иза њих, очекивао њен долазак. Одмах је била уведена у просту собу за рад. По сто-

ловима и столицама лежале су књиге, а уска софа као да је била распремљена да би дала места малој Соњи.

Млади човек такође није много личио на јунака из романа. Разбарушена брада и велики нос ружили су га на први поглед. Али је интеллигентан, пријатан и доброћудан израз његових тамно плавих очију силно привлачио. Понашао се као старији брат према младој девојци која му се поверила на један тако необичан начин.

Обадвоје су напрегнуто очекивали некога и непрекидно олушкивали ка ходнику.

Соња је неколико пута, кад год би јој се учинило да неко долази, скакала са софе час бледа, час црвена од узбуђења.

За то време су се родитељи вратили кући али, као што је и претпостављено, пред сам ручак, до доласка гостију имали су само времена да се преобуку. Отсуство Соњино опазили су тек у трпезарији кад су, сви на окупу, хтели сести за сто.

„Где је Соња?“ упиташе обадвоје у један глас бледу Ањуту, која је тога дана изгледала већа и свеснија себе него иначе, са погледом пуним одлучности а лицем затегнутим од узбуђења.

„Она је отишла“, одговорила је тихим гласом, узалуд савлађујући његово дрхтање, избегавајући очев поглед.

„Отишла! Шта то треба да значи? С ким?“

„Сама. Једно писамце лежи на њеном столу за тоалету“.

Би наређено да се одмах донесе то писамце; за сто се село у мртвој тишини.

Соња је свој удар извела боље но што га је вероватно и сама разумела, свирепије но што је слутила. Својим детињским упорством, безобзирним егоизмом младости који не зна да поштеди, јер не схвата бол који задаје, погодила је оца у најосетљивије место. Охоли човек морао је баш у присуству својих и блиских и даљих рођака, преживети понижење због „погрешке“ своје кћери. У писамцету није било написано ништа друго осим: „оче, опрости ми, ја сам код Валдемера и молим те да се више не противиш нашој вези“.

Десет минута доцније чуше Соња и њен друг тако дуго очекиване, жустре кораке. Врата се, пошто нису била закључана, отворише нагло, без икаквог претходног куцања, и ге-

нерал Круковски стаде пред своју устрепталу кћер. Ручак још није био довршен, кад у трпезарију ступише отац и кћи са Валдемаром Коваљевским.

„Дозволите да вам представим младожењу своје кћери Соње“, рекао је Иван Сергијевић узбуђеним гласом.

Превела Десанка Цветковић

Ана Шарлота Лефлер

Књижевни преглед

Нова Жена од Александре Колонтај

Најзад добисмо и једну заиста нову књигу! И то у позитивном смислу. Недавно је изишао из штампе превод Нове Жене од Александре Колонтај. Пре него што уђемо у приказ ове сјајне књиге сматрамо за дужност да кажемо неколико речи и о самој ауторки.

Александра Колонтај је кћи руског народа и то несумњиво велика кћи великог руског народа. Најзад, оставимо фразу. Није нам стало ни до тога да истичемо личност зарад личности. Хтели бисмо указати на овај светли пример жене изванредно продуктивне интелигенције, дивне речитости, снажног пера, која је целу себе посветила остварењу великих општечовечанских идеала свог великог народа и на тај начин одужила свој део и *ослобођењу жене*.

Без освртања на разна карикирања разних „духовитих“ мушкараца кад је реч о ослобођењу жене, упркос свим напорима ситних и недотупавних који мисле да су у стању, не само да зауставе точак историје, него чак и да га врате уназад, ми не можемо не веровати, или бар не слутити, да тамо горе, на северу, у земљи „терора и глади“ жена није већ прекорачила освештани праг и пошла правим путем ка светој, тако дуго очекиваној будућности.

Без бојазни да ћемо се саблазнити, узмимо у руке ову лепо написану књигу која зрачи истином. Загледајмо оштро у њене странице. Не будимо кукавице. Од светлости истине још нико није ослепио!

Јесмо ли само жене рада, јесмо ли од оних којима је друштво оставило у део свирепу самосталну борбу кроз живот крчење трњем и камењем засутог пута сопственом снагом, немогуће је да не нађемо, ако не целу, онда бар један део

себе у њој. Ако не онакву какви јесмо, онда онакву какви ћемо једном и безвољно постати.

Па које су то нове жене?

„То нису чедне, љупке девојке, чији се роман завршава добро успелом удајом, то нису ни удате жене које пате због неверства свога мужа или које су се саме огрешиле о верност у браку, то нису ни уседелице које оплакују несрећну љубав своје младости, то нису такође ни „свештенице љубави“, жртве жалосних услова живота или своје сопствене порочне природе. *Не, то је сасвим нов „пеши“ досад непознаш шиш јунакиња, јунакиња са самосталним захтевима на живош, јунакиња које своју личност доказују, јунакиња које прошеспивују прошив опшштег заробљавања жене у држави, породици, друштву, које се боре за своја права као представнице свога пола. То су већином неудатке жене које све чешће одређују овај шиш „Неудатка жена“.*

Да. Неудата жена! Налазимо се пред једним од најкомпликованијих, горућих питања данашњице, пред сексуалним питањем. И збиља —

„Историја још не зна за такво шаренило сексуалних односа какво постоји данас: неразводљив брак са заснивањем породице и поред тога слободна веза, тајни брак и јавни заједнички живот девојке са својим љубавником, дивљи брак, брак у двоје и у троје, па чак и компликована форма брака у четворо, да не говоримо о многострукој трговачкој проституцији...“

Па ипак, упркос том сексуалном хаосу:

„Пред нама не стоји више „женка“, сенка човека — пред нама стоји личност, жена као човек. Самодисциплина место осећајног заноса, способност да цени сопствену слободу и независност место безличне оданости, доказивање сопственог индивидуалитета место наивног труда да у себе прими и рефлектује њој туђу слику „драгана.“ Полагање права на породичну срећу место лицемерне маске „нетакнутости“, најзад потискивање љубавних догађаја на споредно место у животу“.

Ова последња реченица у горњем ставу представља тежиште тезе.

„Једном човеку припадати као ствар, њему дати сву своју вољу, све своје срце, сав свој разум и сву своју снагу

употребити на то да се само он осећа добро — то потпуно свесно и радосно чинити — доиста то може учинити срећном неку жену.

Али зашто то све само једном?

Ако човек мора заборавити самога себе, онда ћу ја то ипак учинити не за једног само да му прибавим добар ручак и миран сам, *онда ћу ја то радије учиниши и коликим другим несрећницима*“.

Жена — човек, свесна својих социјалних задатака потискује безличну женку:

„Ова нова жена носи собом нешто страно, што нас понекад одбија својом новином. Ми је посматрамо, тражимо познате миле црте које су имале наше матере и бабе, али та која пред нама стоји прекинула је са прошлошћу и скрива у себи читав свет нових осећања, доживљаја, захтева. У нама се јављају сумње, разочарани смо готово. Где је љупка женска оданост и нежност? Где је навикнута способност жене да се прилагоди у браку, да се преда такође безначајном човеку и да му остави престиж у животу?

Пред нама стоји жена као личности, човек са својим сопственим унутрашњим светом, пред нама стоји индивидуалност која пошврђује саму себе, жена која растрже зарђале ланце свог пола“.

Немогуће је не зауставити се озбиљно пред овим новим борцем, пред овим смелим весником нове будућности, чија се силуета назире или већ јасно оцртава у свим друштвеним слојевима, у свим земљама.

Шта ће поводом ове књиге рећи заштитници двоструког морала, та друштвена чудовишта, која човечанство окужише клицама разврата и дегенерације?! Не бисмо се морали дуго напрезати да би то погодили. Свакако пуно лицемерних и одвратних констатација и алузија....

Без обзира на све то Нова Жена ће се родити и код нас. И то не у некој свили, у сјају раскошно украшених одаја, у атмосфери нерада и разврата. Тамо где точак машине немилосрдно упреже жену у јарам најамног рада, где се девојке заједно са мушкарцима тискају кроз контоаре и канцеларије да зараде парче хлеба, где жена служи науци и уметности исто као и мушкарац. Тамо ће се родити Нова Жена.

Онима који страхују да ће доласком Нове Жене нестати света усуђујем се за утеху рећи: Не. Нова Жена весница будућности, одгурнуће од себе свако лицемерство, извојеваће себи слободу осећања, полагаће право на породичну срећу и на тај начин поклониће човечанству свакако несравњено бољи подмладак него ли онај што нам га даје рачунски брак или улица.

Десанка Цветковић.

Белешке

**Друштву за Просвећивање Жене и Заштиту Њених
Права** приложили су за Фонд за Издавање Дела Југословен-
ских Женских Књижевника :

Г. Мита Предић, мајор у спомен своје мајке

г-ђе Љубице Предић	500	дин.
„ Јован Жујовић	1000	„
„ Тића Панић	500	„
Г-ђа Зорка Лазићка	200	„
Г. Влада Маринковић	1000	„
„ Сава Миленковић	500	„
„ Јова Крсмановић	1000	„
„ Жика Милетић	1000	„
Г-ђица Милица Лазић	100	„

Овде износимо писмо г-ђице Милице Лазић, из кога ће се видети, као и међу нашом најмлађом омладином има их, које схватају велику важност овога Фонда. Управа Друштва за Заштиту Жене и Њених Права, бележи то са неописаним поносом и радошћу.

16. XI. 1922. Н. Сад.

Уредништву „Женског Покрета“.

Поздрављам радосно оснивање „Фонда за издавање дела југословен. жен. књижевника“, и ступам као члан оснивач са својих 100 дин. — *једином својом имовином*, коју сам добила као свој први хонорар (за причу „Бајка о срећи“).

Признајем да сам — као оно дете кад добије грош, па би хтело да купи цео дућан! — помишљала на много шта нужно што ми треба, али то је све ситно према

овом вашем делу. Јер имала сам и имам прилике да видим како мушкарци (из сујете ваљда?!) не само омадоважавају женску способност, него се труде да им убију и вољу и онемогуће сваку иоле узвишенију акцију, у којој би жена зар испредњачила или се узвисила над њима. И кад бих имала неки чаробни штапић и створила силне милијарде, — ја бих вам све до паре дала, да се омогући *неограничан духовни рад жене*, и да се она једном ослободи „мушког“ надзора. Али место чаробног штапића ви сте ту, и ја вам желим много снаге и воље, па ће бити и успеха.

Милица-Симка Лавић,
гимн. VIII. разр.

Женска Подружина у Гор. Милановцу. У Гор. Милановцу постоји ова установа од 1885. када је прво носила назив „Црвени Крст“. Сам назив одређивао је правац рада наших женскиња за то време. Доцније је постала саставни део Женског Друштва у Београду.

Узвишен је био рад оснивачица тога Друштва. Основале су школу женскога ручног рада. Чланице су патријархалном строгошћу мотриле на рад и кретање ученица. Друштво је пазило и на удају и спрему за удају својих ученица. Установа се поноси својим бившим ученицама које су данас чланице Друштва. Њима је тако исто школа и њен напредак увек на уму.

Друштво данас броји око осамдесет и пет чланица. Управу сачињавају њих десет. Оне су агилне у раду, а и саме им прилике, што се тиче имовне подлоге, иду лакше. Друштво је купило кућу за своју школу од осам хиљада динара.

Школа има 25 ученица. Ученице лепо раде. Нарочито се уче раду из белог веза. Учитељица је г-ђица Олга Петровићева.

Дуго година била је председница Г-ђа Христина В. Васићка. жена пуна љубави према Друштву и много цењена од Друштва и грађанства. Изабрата је за почасну председницу. Сад је председница једна од највреднијих чланица Г-ђа Христина Н. Боровић.

Леп је рад ове женске установе јер у Друштву влада искреност. Ја, као четрнаесто-годишњи секретар, са задовољством пратим њихов рад, који је у складу са њиховим схватањем, и самим приликама у месту, које још живи животом наших старих паланака.

Зора Ј. Станковић

Аналфabetски течајеви. У Сарајеву је „Друштво за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права“ отворило за сада два курса за неписмене жене. У ове курсеве уписане су жене запослене у фабрици дувана, и у ћилимарској творници, које после свршеног посла увече иду на часове. Наставу одржавају учитељице, — чланице друштва. Ако се јави потреба, Друштво ће отворити и трећи течај за неписмене жене. **З. С.**

Биро за намештање женских. Ових дана отворило је „Друштво за Просвећивање жене и Заштиту Њених Права“ у Сарајеву канцеларију за намештање раденица и чиновница. — Ова установа за свој труд неће тражити никакву награду ни од раденица као ни од послодаваца.

Друштво настоји на томе да биро организује на модерним принципима према социјалним захтевима, на основи која пружа могућност, да се у кратком року прошири и допуни потребним пансионом, који би намештеницама пружио кров до дана ступања у службу. **З. С.**

Војна обавеза за жене у Турској. Из Париза јавља „Балкан Експрес“, да је према вестима из Ангоре, Министар Војни Кемал Пашине владе, издао наређење, да и жене од 18—40 година морају вршити војну дужност. Тако је првога дана регрутовано преко 600 турских жена, с тим да одмах морају ступити у војску на вежбу, а у случају потребе морају ићи и на фронт, било као коморције или прави борци. — Знамо да је прва жена у Турској (Цариграду) изабрана године 1919. за министра просвете, — Хамида Салиб. Данас пак, ево турске жене као војника. Ту скоро читамо да је чувена турска списатељица Хамид Егит, отишла у Ангору, центар покрета турских националиста, где врши велику националистичку пропаганду. Хамид Едит има великог утицаја на њихове турске вође, а нарочито на Кемал Пашу. — Убрзо Кемал даде јој

ранг официра у својој војсци, а доцније постави је за министра васпитања у Ангорској влади. — Хамид Едит много ради на просвећивању жене, а нарочито се бори против покривања турских жена и затварања по харемима.

Штампа европска много пише о овој жени и један наш угледни београдски дневни лист, донео је слику туркиње Хамид Едит, — Министра.

З. С.

Конгрес Жена Комуниста у Немачкој. У Берлину ове године 28 септембра одржале су жене комунисте велики конгрес.

И поред несређених прилика, жене у Немачкој активно и успешно раде на пољу своје идеје. Немачка монархистичка пропаст није збунила немачку жену. Напротив, дала јој је још јачу веру но што је раније имала. И немачка радница изражава данас своје жеље јавно и отворено.

На Конгресу Немачких Жена Комуниста присуствовало је из 26 округа 43 делегата, а као гости биле су 24.

На конгресу реферисале су следеће: Браунтал, Марта Арендзе, Голда Хартиг, Бател и председница истог конгреса Херта Рехт.

Браунталова је реферисала о резултатима постигнутим у раду. Истакла је изванредну активност немачких радница које су против: репарационих дажбина, противу реакције, противу скупоће и противу изузетних закона. За: Интернационални фронт пролетаријата, за потпомагање гладних у Русији.

Марта Арендзе са рефератом противу скупоће, пуним статистичких података, указала је пут борби против скупоће. Организација фабричких радница послала је на конгрес Голду Хартиг. За тај важан реферат дале су чланице из Шемница сјајна упутства, како може да се добије поверење фабричких радница.

За рад о кооперативама реферисала је Бателова.

У току дискусије обраћена је пажња на све препреке које ометају успешан рад, а исто тако како да се избегну. Говорило се да је агитаторкама потребан курс, помоћу којег би се оспособиле за успешнију делатност у редовима радница. Говорило се да је потребно да сви раднички листови посвете бар по једну страну жени.

Конгрес је одлучио да се одреде неколико делегата, и да се Комунистичкој Партији у Немачкој стави захтев да води рачуна о потреби да и жене буду заступљене на IV Конгресу III Комунистичке Интернационале.

Конгрес је закључила председница Херта Рехт, која је пламеном речју пожелела делегатима да се не задрже само на одлукама већ да их имају све до последње најсавесније спровести у масе.

Химном Интернационале завршен је овај Конгрес Жена Комуниста у Немачкој.

Милица Костић

Говор Председника Министарства у Енглеској. Енглески Министар-председник Бонар Ло, држао је у Лондону свој изборни говор. На скупу је било преко 3000 жена. Министар-председник говорио је о светској и европској политици, и нагласио је, да му је нарочито мило, што може изборну агитацију да почне међу женама које су у Енглеској већ политички пунолетне. Министар је рекао да је много правилније да има право гласа жена, која држи кућу и одгаја децу, него какав беспослени фићфирић и друштвени паразит, који има право гласања само зато што је човек!

На крају Г. Бонар Ло, рекао је да не може да разуме Европу у којој дете од 20 година има право гласа, док његова мајка не сме да да јавно своје мишљење: о васпитању омладине, о бризи деце, о скупоћи, рату и другом, а о каквом уделу у држави и судбини њеној не може ни говора бити. Најзад, Министар-председник верује, да у Европи неће моћи још за дуго да се издржи овакво стање, по коме су људи ставили своје жене изван права и закона.

3. Ст

Мусолини и Женско Право Гласа. Међународна Лига за Женско Право Гласа добила је писмо од Мусолинија чија садржина противуречи вести која се у последње време у Европи пронела: да је италијански премијер противан да жене добију политичка права. Приликом његовог скорашњег бављења у Лондону, Сињор Мусолини био је умољен да прими депутацију М. Л. Ж. П. Г. Услед нагомиланости послова Мусо-

лини није био у могућности да је прими, али је изјавио „да ће се веома радовати ако га иста депутација посети у Риму, маја идуће године“.

Тиме је мислио на IX Конгрес М. Л. Ж. П. Г. који ће се одржати у томе месту 12–19-ог маја, 1923. Припреме за овај конгрес чине се већ у велико. Очекују се и делегати из Источне Индије, Кине и Јапана. Ово је први пут да земље са далеког истока шаљу своја изасланства на конгрес М. Л. Ж. П. Г. Детаљан програм је израђен али још није објављен. Надамо се да ћемо га моћи донети у наредном броју.

А. М. Лeko

ЛИСТАК

Жена.

Не чуди се, не срди се на ме —
Ил' ме никад ни волио ниси!
И ако је прецвјетало цв'јеће,
Остадоше у срцу спомени:
Јесен дође, донесе дарове
Двоје дјеце, дв'је златне јабуке,
Прошекоше дани и године,
А ја Њега и сада спомињем.
Просу јесен и сребро и злато,
А ја сањом Њега и прољеће;
Сребром јесен окиши ми власи,
Ал' још цвјета Његово цвијеће:
Руже цвасте Јели на образу,
Љубичице Иви у очима.

Јованка Хрваћанин.

Непричана прича.

Почела је мисао моја да лута и да се мрси — јер је мали мозак да схвати све што се навалило на моју душу.

Почело је срце моје да слаби и да преза и стрепи од шушња и дрхтаја голих грана,

и да замире и трне у страху од позних јесених киша.

Душа у сваком покрету века осећа празнину и чемер.

А очи моје туже, и никад ти неће ни погледом испричати причу:

да сам те некад много волела, и болно да ми је било што си ми за поздрав дана пружао потсмех.

Милица Костић.

Последња песма.

Поноћ је већ давно превалила, а ја у несаници још увек
бројим звонке откуцаје часовника и тупе ударе срца које ме мучи.

Ти спаваш!

А зар не осећаш како бол мој тражи уточишта у души
твојој, која је за њ затворена? Не? А тако није било увек.

Ти спаваш!

А зар не осећаш топли дах, који те милује по челу и
образу, по врату и нагим мишицама твојим?

Не? А то је уздах мој који те нежно грли...

Ти спаваш!

Ти ниси осетио ни ону ледену сузу која ти је пала на
зажарени образ твој Ниси?! А то је суза расплакране душе
моје, која лебди над тобом.

Ти спаваш!

Зар ниси чуо ни лаки шум над собом ни по узглављу
своме? Ниси? И то је душа моја, која лепрша око тебе као
мали лептирак, коме је радозналост скинула са крила сребр-
насти прах.

Ти спаваш!

А зар усне твоје нису осетиле благи, етерасти додир, од
кога срце затрепери? Не? А то је жеља моја пала на усне,
које су негда, тако мило и страсно шапутале име моје.

Ти спаваш!

А зар ти кроз заспале очне капке није блеснуо млаз
светлости, која из сна трза? Не! А то је био огањ чежње
моје, који сажеже све цвеће душе моје.

Ти спаваш!

Спаваш?! А не осећаш бол душе, која пати и чезне!
Не? А ти си је научио волети...

Ти спаваш још!

А зар не видиш душу моју, која ми се враћа празна и
измучена, као мало полетарче, непогодом утучено?

Спавај! О, спавај безбрижно!

Око тебе опет царује мир и мрак... Спавај мирно!

Сутрашњи дан донеће ти гроб душе моје, коју ти нећеш
моћи ни оплакати, јер је умрла, док си ти — спавао.

Спавај!..

Дар. Ћосићка.

Сећање

Чујеш ли, сестро? Неко пева
пољем нашим
ноћ већ целу.
Сећаш ли се, сестро, младића што ми
ону белу
поклони ружу?
Овако тужно не пева он.

Чујеш ли, сестро, песму ову
како је добра,
нежна и мека?
Памтиш ли, сестро, тамо у пољу
кад он ме чека
по вечер целу?
Исту је песму певао он.

Да ли верујеш каткад ти
у душа лет
и после смрти?
Мислиш ли ти, да ишта с душе
може ми стрти
песму и цвет,
што он ми даде?

Вечерас опет ја се плашим:
Заборавићу некад песму,
што пољем нашим
певаше он по вечер целу;
Заборавићу ружу белу,
што ми на земљи
дарова он.

Десанка Максимовић

Једна за многе

21 септембар.

Георг исмева моје идеје са значајним осмејком јачега.
Он се понаша често са мном као са дететом, као са играчком.
Глади ми косу, чупка ме за уши, љуби ми очи, изопачава моје

речи до карикирања. Наслађује се мојом љутњом. Он никако и не осећа да ме једи. Он не осећа ни оштрих убода, које стављам у своје речи. Он је као у оклопу против свега. Тиме ме он обезоружа. Јуче сам у прећутној завади корачала с њим Ринг улицом.

„Не волим да ми жена буде филозоф!“ рече он. „Доста ако пише новеле и ако је амбициозна“.

„Дакле, треба да се одучим мислити? Је ли?“ одговорих ја раздражено.

„Да, драга моја!“

Његова непоколебљива мирноћа огорчавала ме је.

„Тако! Можеш се још и предомислити. Још нисмо званично верени!“ рекох му разјарено.

„Али, слатки мишу!“ одврати он — „сасвим тајно, а то је много више!“

Ћутала сам неко време посрамљена и борила се са сузама. А он рече нежно и доброћудно:

„Шта нас брига цео глупи свет, само кад се ми волимо!“

Он има заиста право!

Кад се ми волимо — — —

24 септембар.

Волим да пишем ноћу, кад све око мене спава, у тишини као у бајкама. Тада се не осећам усамљена. Свесна сам своје сопствене личности, коју губим у навали масе. Тамо сам ја шаблон, друштвена машина — и стиснем се у уску грађанску униформу... овде сам ја сасвим сама, живим својим, слободним животом, слушах сваки дах свога бића, које иначе угушује дневна вика. А овде је тако дивна слобода: смети говорити са самим собом, без граница — о свему што је најдубље и најтајније, о свему што струји кроз душу.

Има много себичности и таштине у овоме завлачењу у самога себе. Човек се стави у оквир својих рођених мисли, осећања, посматрања, речи... Сваки оквир има циљ да своју садржину узвиси, улепша. И шта више осећа човек и пред самим собом естетичку потребу да ограничи своје рђаве особине и нискости.

Чудновато је да грубошћу и нечовечношћу другога постајете свесни своје личне вредности. Управо као да човек сам

себе пречишћава у прљавштини других. Једна француска пословица вели: *Il faut toujours un plus petit que soi!* Тако сам се осећала ја данас.

Срела сам на улици Клару Фридрих. Она се удала пре шест месеци. У ушима јој се љуљају велики дијаманти. Њени образи и коса преливају се у црвену боју. Груба црта око усана поштрила се у нешто заповедничко. Она ме узе испод руке са наметљивом љубазношћу, и поче ми причати сасвим неупитана епизоде из свога брачнога живота — фриволности, бесрамне грубости, чега сам се гнушала.

„Постигла сам свој највиши идеал!“ заврши она своја причања, „богата сам, имам своју спаваћу собу. Мој муж је превалио већ четрдесету и био је чувен Дон Жуан! Деце нећу никада имати! Ох, ја сам срећна! Веома срећна!“

Страховито ме беснило обузе. Хтела сам је ударити по лицу, хтела сам да је обаспем погрдама. Изгледала ми је као оваплоћење неваљалства.

Ипак, увукох се у вериге друштвене и оставих је са хладним поздравом.

И кад сам све гнушање угушила — тада сам мислила на Георга — са чистим, јасним, простим осећањима. И талас праве, потпуне среће потопаи моју свест.

25 септембар.

Георг је анђелски добар према мени. Иза његових оштрих речи скрива се често талас запенушене благости и нежности. Свака његова реч, свака његова мисао је љубав према мени. Он би хтео да свој живот обвије око мене као мекан огртач који милује. Ја осећам како би он хтео да прозре у мене... да сваки кутак моје душе претражи и у све моје тајне проникне...

„Ништа што је у теби не сме мени бити непознато, Вера!“ вели он мени често. „Ни једна једина мисао не сме у теби бити коју ја не знам.“

Често пута има нечег вребајућег, заплашеног, подозривог у његовом погледу. Тада ме он непрестано посматра, сваку моју реч, сваки покрет, сваку промену мојих црта на лицу мери на свој кантар осетљивости. Ја се осећам скучена под мучењем његове сумње, а он трпи. Једанпут га упитих: „Верујеш ли ми, Георг?“ Он је био тужан и рече: „Понекад!“ И пољуби моју руку. Али је било нечег уморног у њему.

„Ја нисам рђава, Георг!“ рекох ја.

„То знам, драга моја! Зар бих те иначе могао волети?“

„У шта, дакле, сумњаш?“

„Плашим се да те једнога дана не изгубим!“

„Али, Георг, то је немогућно!“ Ја му обавих своје руке око врата и пољубих га. То је било први пут. А он ме притисну тако чврсто к себи, тако дивље и силно... као да ме неће више никад пустити из загрљаја. Његов загрљај је био као излив очајања. Иза његове ватре видела сам ја једну силну грозничаву пожуду.

Загонетно ми је, да сам у том тренутку тако јасно, оштро и хладно могла мислити.

Он је хтео да ме има; да би ме чвршће везао за се, како се не бих могла њега ослободити. То ме је болело. Највише што сам могла дати да видим понижено у његовим мислима! — Али нисам имала храбрости да му то кажем и да савладам стид. Како смо ипак ми сви мали, плашљиви и слаби да изразимо оно у чему се разликујемо.

Ми затварамо очи пред истином као плашљива деца пред строгим погледом.

26 септембар.

Има једна велика гомила лажи, која спада у рубрику „Стидљивости“. Осећање стида само по себи није, кад се све неистините, лепо обојене дефиниције с њега свуку, у основу узев ништа друго, него један пут ка лажи. Тешко је одредити у колико је ова лаж оправдана. Има скривених истина, субјективних истина које око масе профанише. Али према појединцима, према онима које поштујемо, према познатима, не облачимо ми само наше тело, него и нашу душу у шарене хаљине. Ми смо према човеку нашег избора заклоњене бедом тајанствености. Ми се опиремо да му са нашом љубављу откријемо и наше тело. А често му целог живота сакривамо голотињу своје душе... као и он нама...

Осећање стида је однегована лаж. Први људи нису знали за стид. Њима је нагота била природна. И код деце нећете наћи осећање стида.

Али ми мудри, цивилизовани људи, ми зеленашимо нашом голотињом. Ја верујем да је неморал тек са хаљинама дошао у свет.

28. Септембар.

Јутрос сам се одвезла с Георгом у Дорнбах. Ишли смо кроз шуму. Беше тихо, нигде живе душе. Само суво лишће јецаше под нашим корацима. Сунчани зраци су продирали кроз грање и играли се на тамном земљишту.

Лагано, руку под руку ишли смо покрај пута. Нешто топло, светло, дечије обузимало нас је. Ћутали смо дуго. Ни једно не хтеде обичном речју да оскрвнави светињу овога часа. Покаткад би Ђорђе сасвим благо стиснуо моју руку. Осећала сам да је мислио нешто мило, добро и да је то мени саопштавао тим стиском. Ми живимо у оваквим тренуцима једним потпуно заједничким животом. Немамо ни једног туђег осећања, ни једне тајне мисли. Шта више дрема и узаврела страст. Али неко безгранично поверење, неко осећање љубави коме се узрока не зна, ткало је заједничке везе од душе ка души. Осећала сам у души као да сам у цркви. Радо бих клекла на колена и склопила руке. То је био дах чисте, истините побожности која ме је обузела. И онда жеља да будем сасвим чиста, потпуно добра, бескрајно, безгранично добра, да унутрашњу срећу своју излијем у стоструку плодност — тежња за самопожртвовањем. У оваквим тренуцима човек воли све људе... и све су му ствари врло блиске... а све мелодије живота звуче и певају... Све људске лепоте стичу се у реку љубави. Човек који може да љуби није сасвим рђав. Човек који је љубио не може никад сасвим рђав бити. Тако много племенитог, узвишеног, чистог има у правој љубави. Она осветљава и загрева најмрачније, најскривеније кутове нашег бића. Понекад ми је непојмљиво како сам двадесет година свога живота могла проживети у мраку, вукла се без циља од једног догађаја до другог... како сам у опште могла постојати без Георга. Дани су онда милели поред мене уморно и мртво. У две године наше љубави сваки тренутак је једно надање, сваки час један догађај... сваки дан антипод другога. Сваки бол испуњен је лепотом — и свака радост. Ја жалим мале, сироте људе којима је овај рај затворен...

Георг је осећао као и ја. Седели смо на пропланку шуме привинуто чврсто једно другом и сећали се прошлих дана — — И много ситних појединости падаше нам на памет из оног доба кад смо тек бојажљиво тежили једно другом.

Трагали смо за првим зрацима љубави која се развијала у нама. Кад смо се први пут видели — било је то једне благе летње ноћи — у Салцкамергуту — у једној шетњи при месечини... не осврћући се једно на друго оковани многим предрасудама... И кад смо се ипак нашли — под утицајем нечег неодређеног, флуидног — почели смо се везивати у оном што је у нама слично, и оштро одвајати супротностима у нама... Стварање наше љубави било је борба — упорно подизање и победоносно падање.

Смејали смо се сећајући се оног времена кад су нас убицајене преграде раздвајале и хиљаду формалности спутавале: кад је он говорио „милостива госпођице“, а ја „господин докторе“.

Смејали смо се такође сетивши се нашег првог плашљивог састанка, при коме сам ја дрхтала од страха, а њему се у близини привиђали сви они познаници, који радо оговарају...

Од тада смо се много променили. Не обзиремо се на оно што је ван нас. Идемо безбрижно и поуздано путем наше љубави.

И ако се Георгова нада испуни... ми ћемо најдуже за годину бити своји — за увек — — —

Свет нам је само темељ, на коме ми стварамо уметничко дело нашег живота — — —

29 септембар.

Моји родитељи се боре против моје љубави. У почетку су ме заједљиво дирали, сада ми често добацују тешке моралне прекоре. Драги моји родитељи поред све своје љубави према мени, ипак су толико заслепљени да у богатој удаји једино виде срећу свога детета.

„Љубав, то је бесмислица“, рекао би мој отац... „празне фразе, брбљање из романа. Дуго познанство је гроб љубави. Твоја мати и ја једва смо се познавали кад смо се верили — и били смо срећни“...

„Али то је само случај!“ усудим се бојажљиво да приметим.

„Татарата“ на то ће моја мати својим опорим одсечним гласом. „На првом месту угодан живот, тада долази љубав сама по себи. Пред празним јаслама уједају се коњи“.

Мене је обузимала језа од оваквог разговора.

А кад мој отац своје мишљење заврши овим речима: „Не заборави да смо ми паметнији — и о свему имамо више искуства,“ одговорим ја упорном смелошћу: „Хоћу и ја исто да искусим.“

Да бих избегла озбиљну свађу састајем се са Георгом тајно свакога дана... и овај ћу двоструки живот напустити тек кад нам Георгово унапређење омогући брак. Тада ћу се енергично борити за право свога слободног избора — ако уопште устреба борбе. Никаква жртва неће ми бити велика... ни једна једина. И што моја дубока, пуна поштовања љубав према родитељима буде одрекла, на то ће ме присилити моја љубав према Георгу. Ја се не плашим невоље живота, не плашим се физичких лишавања — такође ни рада, одговорности, дужности. Све у мени тежи за великом, испуњеном садржином живота. Моја велика осамљеност учинила ме је да сам рано сазрела, постала јака и самостална. Ја тежим ка јачању снаге... ка потпуном развијању својих моћи.

Опасности спољашњег живота не плаше ме. Ако не залутам тајанственим стазама свога сопственог бића, у лавиринту своје душе — јавни живот наћи ће ме наоружану. Никад, никад ме он неће присилити на извештаченост, никад! Радије ћу се бацити отвореном мору на, као кула, високе таласе — несигурности, него ли пристаништу где влада извештаченост. Ја не познајем страха ни кајања. — То су за мене празни појмови... без садржине, без смисла.

Може бити да ми је јасно саморазумевање личних убеђења одузело сласт да на некога утичем. Може бити да ће ми моје упорно самопоуздање некада још доста бола донети. Можда би то било сасвим друкчије да сам имала једнога брата. Ја бих се у другом правцу развила. Била би више бршљан, мање зид. Жена је према својим психо-физичким особинама створена више за бршљан.

Али има струна у жениној души које у раној младости може само утицај човека заталасати. За оца ме је везивала ретка, дубока, идолопоклонска љубав, али сличност нашег душевног живота онемогућила је сваки утицај. И од сваког опхођења са људима држали су ме херметички удаљену. Слободно дружење између човека и жене сматра се данас још као нешто недопуштено — и баш за то као нешто пуно дражи,

примамљиво, опасно. — Могао би се добар глас изгубити. Могао би се човек повлачити по блату оговарања у кругу својих познаника. И чистота девојачка, њено највеће благо, оскрnavило би се пред лицем предрасуде. Какав бедан сведок за ову чистоту! Драги кратковиди родитељи, који својим кћерима свако дружење tête-à-tête енергично забрањују, налазе да је сасвим у реду кад она на балу полуобучена из једног наручја лети у друга, и допушта да јој на ухо шапућу најфриволније речи. То истина не одговара моралу, али одговара обичају. И то је главно.

На истакнутом, готово неморалном повлачењу границе у односу човека и жене носи не мали део кривице овај систем одвајања.

(Наставиће се).

Преводи с немачког **Нада Јовановић**

Алфе мојих душа

Божидара Ковачевића. Изд. Цвијановића. Цена 8 дин.

Опет се један од најмлађих појавио. Један са својом симпатичном слободом. Један са својим младим годинама, са својом тек раскрињеном поезијом.

Није требало да нам се у предговору објасни да су нови песници „распети на иглама двају контраста“. Јер то ми и верујемо и знамо. И нашто понижавати читалачку публику својим презиром кроз стихове, ако су песници; кроз критике, ако су критичари; кроз писма издавачима, ако су протежери; — преко свега истој тој читалачкој публици!

Оно што је драго и лепо улази и остаје у души.

Са уморним болом, чак немоћним и сусталим Ковачевић жели:

Хтео бих велике страхове
огромне тешке болове
тренутне луде смехове
само за један час.

А не овако никада
ни један велик страх бол смех
већ само лаган грех

(Песма уморних)

И најзад, као последњи врисак немоћи :

О ко нас Прикова тако
да умиремо полако.

(Песма уморних)

И пуно музике витке, младалачке, и по мало тужне,
снуждене :

Старе радости
љуљајке вите моје младости
знате ли
пате ли
у ове дане недеља бели
љупке женице
миле сестрице
мојих поднева млади
какву им срећу удес удели.

(Међузвездане љулашке)

Па онда тако драга песма драгој вази. Као рукама бледим
и дугим да се драга нека успомена љупка и болна, кроз је
сење ударце кише, када је све тако присно од црнога и тако
драго од туге :

Драга моја вазо од земље плаве
на кртом столу мила мала вазо
ружичастих коса и мирисне главе
драга моја вазо мила мала мазо.

Увек ме сетиш
да си ми једини Фетиш
богињо од земље плаве.

(Фетиш)

Па опет као фина Моцартова чипкаста музика

Ко стара гатка
мрачни и меки
ритам далеки
дух ми разатка.

На ритме ситне
дух ми разатка
ритам далеки
мрачни и меки
ко стара гатка.

(Импресија мистике)

Па фина иронија на углу усне кад коси потсмехом :

Ти си Зизи
у великој кризи
кад ми јављаш да ти се све чини
да смо фабрикант
уздаха на месечини.

Зар утону твој стари осмех гретински
твој лепи поглед ведар детињски
твоја бела рука ми о врату
у неком буданском цитату.
пуном смрти греха сплина.

(Љубавни радио)

Па опет мало потсмешљиво, али доброћудно:

О Зизи Зизи имај у виду
да је пропало све
на овом болном геодиду
ал само љубав не.

(Љубавни радио)

Па већ где пршти од ироније :

Заман у мени разум виче аман
прадавна љубавна игра је то
а ту се срећу Ајнштајн и во.

(Љубавна игра је то)

У свакој песми има нечег што по симпатичном новачењу,
још ненавикнути на то, боде; али што се по старинском дучи-
ћевском воли.

Једна од најсимпатичнијих је за мене:

Бог воли многе олtare
из њих нам се смеши
сети се само вере старе
и бар за секунд не греши.

Вај Зизи хтеде судба груба
да више ценим нежна уста
више ме дира коса твоја густа
но Бог са плачем и шкргутом зуба.

Ако хоћеш покорићу се
дубоко Богу поклонићу се
али теби молићу се

(Пред олтаром)

А најкарактеристичнија за њега песника, и за целу ову збирку :

и небу вичем смерно га тикам
болно је Боже парадокс биши
 и за бол будан срећу снити
 раскошно своју беду крити
 а час га молим час га чикам.

(Samyas)

Сав се он, Божидар Ковачевић врти кроз: „болно је Боже парадокс бити“.

И кроз целу своју музику: час затегнуту као сребро танке жице, час да прсне од напрегнутости, час да замре у ~~ми~~штавности. Час ироничан, час једак, час топал или миран, или узбуђен:

Сав је он у лирици својих узбуђења, у парадоксу ироније:

Ја једини све разумем
 и не наћи смисла у мем.

(Град без циља)

— и у свему:

болно је Боже парадокс бити.

И сав је раскошно сјајан у њему.

Па нашто онда објашњавања господина предговорника? И нашто стављања госпoде критичара на „своју одговорност“, када се и тако све „лепо разуме“ и све улази топло у душу.

Нашто та вечна препорука издавачима од стране „сигурних“ када дрскошћу своје вредности треба песници сами да заузимају места која им припадају.

Милица Костић.

Књижевне белешке

Ромен Ролан: *Живош Бешовенов. Превод и предговор г. Божидара Ковачевића. Изд. С. Б. Цвијановића. Београд 1922. г.*

Пре кратког времена изишла је у Цвијановићевом издању и Ковачевићевом преводу књига Роланова: *Живош Бешовенов*. Књижица је пуна горке истине мучног и несрећног живота Бетовенова, у којој се слива топла и саосетљива љубав Роланова према бесмртном уметнику, и тужном његовом животу.

Г. Б. Ковачевић који је недавно издао збирку својих песама и овим преводом показао је свој утанчан укус.

Превод је течан и предговор преводиочев интересантан је, неоспорно. Пун бираних речи. Са чудно симпатичним стилским новачењем. И пун рођених и тачних мисли г. Ковачевића.

И овога пута част књижари Цвијановића на опреми саме књиге.

Д. Ј. Филиповић: *Србљак — песме — Изд. Цвијановића. Београд 1922. год. Цена 6. дин.*

Поред „Косовских Божура“ приредио је г. Филиповић још једну збирку нових песама. Кратких, лирских, са много звонкости. Стил му је снажан. Он је песник сам за себе, своје врсте, који једини у данашници препева народне историске моменте.

Жан Ришпен: *Приче са другог свешта. роман. Изд. Књижев. Забавника. Београд 1922. год. Цена 4. дин.*

Мали, горак и тужан роман љубави. Пун прикривене ироније и помућене радости сапетог живота. И болне помирљивости чисте младости кроз сузе и песму у смрт. За љубав.

М. Костић

Изишла је из штампе прва књига нашег Фонда за Издавање Дела Југословенских Женских Књижевника:

Природа и Деца

20 приповедака за децу од Милице Јанковић са 24 колорисане слике од Милице Чађевић. Књига је на финој хартији, штампана цитеро-слогом, са колорисаним корицама. Износи 10 штампаних табака. Цена 20 дин., скупљачима 10% попушта.

Претплату прима Администрација Женског Покрета, Краља Милана улица број 69.

Женски Покреш излази концем сваког другог месеца у двомесечним свескама од четири штампана табака и стаје: на годину 36 динара; на пола године 18 дин.; на број 7 дин.

Претплату примају наши повереници, а у Београду администратор сваког радног дана од 4—6 по подне у стану уредништва.

Моле се претплатници да достављају на време администрацији сваку промену своје адресе.

Ко од претплатника не прими на време број, може га тражити у року од три месеца по изласку броја.

Нашим претплатницима. Молимо оне прешплатнике који нам дугују, да нам дужну прешплату за ову годину одмах измире.

Уредник прима средом и суботом од 5—6 час.

Рукописе треба слати на адресу: Уредништву Женског Покреша, Београд, Краља Милана ул. 69, Телефон 21-67.

ФОНД ЗА ИЗДАВАЊЕ ДЕЛА
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ ЖЕНСКИХ КЊИЖЕВНИКА

Књига I

ПРИРОДА И ДЕЦА

20 приповедака за децу од **Милице Јанковић**, илустровала
Милица Чађевић.

Умољавају се наши погребеници, пододбори, чланице и читаоци да прикупе што већи број претплатника за ову књигу. Цена књизи 20 динара. Новац слати уредништву Женског Покрета (краља Милана ул. бр. 69). Скупљачима 10%.

Најновије!

КАМИЛ МОКЛЕР

МАЂИЈА ЉУБАВИ

превео с францускога
РАДИВОЈЕ КАРАЦИЋ

Цена Дин. 15.—

1 9 2 3

Издање С. Б. Цвијановића - Београд

САДРЖАЈ

Предговор Стр.

ДОГМЕ ЉУБАВИ

Од Задовољства до Љубави	13
Поседовање или Дон Жуан	25
Бодлер или немоћ за вољење	36
Рађање, опадање и умирање љубави	46
Рађање Миловања	73
Музика и Љубав	89

ДРУШТВЕНИ ОБЛИЦИ ЉУБАВИ

Брак или Љубав по допуштењу	99
Слободна веза или Љубав по пристанку	116
Дете против Љубави	122
Себичност у Љубави	135
Адолф или Друштво против Љубави	146

ЧУДО ЉУБАВИ

Сан у Љубави	159
Самоћа Љубави	165
Љубав и смрт	173

АНДРИЋ, Пут Алије Ћерзелеза	5.—
БЕРГСОН, О Смеху, Есеј	10.—
БИРНА-ПРОВЕН, Књига за Тебе	5.—
ВАЈЛД, De Profundis	7:50
ВЕРГА, Грешница. Роман	7:50
ДОДЕ, Сафо. Париски роман	15.—
ДОСТОЈЕВСКИ, Млада Жена. Роман	8.—
ЕРВЈЕ, Новац. Роман	15.—
ИГО, В. Деведесет трећа. Роман	15.—
ЈАНКОВИЋ, М. Незнани Јунаци	5.—
КРАКОВ, Кроз буру. Роман	15.—
ЛАГЕРЛЕФ, С. Чуда Антихриста. Роман	20.—
ЛОБОК, Задовољства у Животу	15.—
МАНДЕС, Вештина воleti	10.—
МОДЕРНЕ Француске Приповетке	10.—
МОКЛЕР, Физичка Љубав	12.—
НАНЗЕН, Марија. Књига љубави	8.—
НИКОДЕМИ, Златна Дора. Роман	15.—
КЕЈ, ЕЛЕН, Љубав и Етика	5.—
ПЕТРОВИЋ, ВЕЉКО, Три Приповетке	12.—
ПРЕВО, М. Нова Женска Писма	6.—
РИШПЕН, Ж. Прича са Другог Света. Роман	4.—
РОСТАН, Сирано де Бержерак	10.—
СРЕМАЦ, Вукадин. Приповетка	15.—
СТРИНДБЕРГ, Госпођица Јулија	5.—
СУДЕРМАН, Под Грехом. Роман	15.—
ЦАНКАР, За Крстом. Новеле	5.—
ЦРЊАНСКИ, Приче о Мушком	10.—
ХАМСУН, Викторија. Роман	7:50
ШОПЕНХАУЕР, Метафизика полне љубави	7:50

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА

С. Б. ЦВИЈАНОВИЋА - Београд

16, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛ. 16.